

İLKLER İMPARATORLUĞU'NUN
BAŞKENTİ
HATTUŞA

Koordinatör

Turan SOĞUKOLUK

Editör

Serap GÜMÜŞOĞLU
Turan SOĞUKOLUK

Bilgi ve Fotoğraflar

Çorum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi
Boğazkale Kaymakamlığı Arşivi
Çorum Müzesi Arşivi
İsmail DÖLARSLAN
Şahin ŞEKER

Grafik Tasarım

Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri • 0 364 213 63 00 • ÇORUM

Kapak Tasarımı

Serap GÜMÜŞOĞLU

Baskı

Dumat Ofset / ANKARA
Bahçekapı Mah. 2477 Sokak No:6 Şaşmaz - Etimesgut / ANKARA

Tercüme

Akdil Tercüme Dış Tic. Müşavirlik Kirtasiye İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti. Tel: 0 312 425 38 46 / ANKARA

ISBN 978-605-149-920-8

2017 / HATTUŞA / BOĞAZKALE

Hattuşanın tanıtımı için hazırlanan bu kitap para ile satılmaz. Bu kitapta yer alan fotoğrafların yayın ve kullanım hakkı fotoğraf sanatçılarna ve kurumlara aittir. Hiç bir şekilde kısmen veya tamamen kopyalanamaz, çoğaltılamaz, ticari amaç için kullanılamaz.

ÖNSÖZ

Medeniyetlerin doğuşuna ve her aşamasına şahitlik etmiş olan Anadolu coğrafyası Hititlerle birlikte Galatlar, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı gibi bir çok köklü ve kadim medeniyeti bünyesinde toplamıştır.

Yaklaşık 4000 yıl önce kurdukları devlet ile Anadolu da ilk olarak birliği sağlayıp imparatorluk haline gelen tarihteki ve Anadolu'daki ilklerin devleti Hitit Devleti; ve arkeolojik kazılar sonucu çıkarılan eserlerle dünya medeniyet tarihine ve insanlık hafızasına ışık tutan ve halen gizemini koruyarak yalçın kayalıklar üzerine kurulmuş ihtişamlı bir başkent; Hattuşa. Yani Hititlerin kendi deyimleri ile; Bin Tanırlı Şehir. Medeniyetleri tanımak ve tanıtmak barışın ve kardeşliğin hakim olduğu bu toprakların modern sahibi olarak bizlerin en önemli görevlerindedir.

Devlete ait ilk protokol kurallarını oluşturan, kadınları yönetimde söz sahibi yapan, kralın yanısıra bir de danışma meclisleri olan yönetim sistemleri; eşcinseller ve köleler dahi medeni hukuka dair düzenlemeler içeren hukuk sistemi ve ilk tazminat uygulamaları; ordu düzeni ve ilk askeri rütbe sistemi; inançlarını yansıttıkları kaya kabartmalı tapınakları ve mitolojik tanrıları; günlerce süren bayramları; kil tabletlere yazılan çivi yazıları ve resimli hiyegrorifli yazıları; kendine özgü taş ve kerpiç mimarisi, hayrete düşüren tünelleri, gizemli piramitleri ile eşsiz mimarisi; ve tarihin ilk dünya savaşı olan Kadeş Savaşı'nı kazandıran savaş sanatları ile yazılı tarihin ilk imparatorluğu olan Hitit İmparatorluğu ve bu imparatorluğun göstergesi olan zengin Hitit Medeniyeti'nin mirasçıları olarak bu medeniyeti ve sırlarla dolu tarihini dünya milletlerine anlatmak ve tanıtmak arzusundayız.

Birleşmiş Milletlere bağlı UNESCO tarafından 1986 yılında "Dünya Kültür Mirası" ve 2001 yılında "Dünya İnsanlık Belleği" listesine alınan antik şehir Hattuşa; kazılarda bulunan ve dünyanın bilinen ilk yazılı Barış Antlaşması olan "Kadeş Barış Antlaşması" ile adeta tarihin derinliklerinden dünya milletlerini dostluk ve barışa davet etmektedir.

Bizler de sizleri bu imparatorluğun ve medeniyetin mirascısı olarak Anadolu coğrafyasına ilkleri kazandıran ve bizlere zengin bir miras bırakan Hitit Devleti'nin bin tanırlı barış ve hoşgörü şehri başkent Hattuşa'yı tanımaya davet ediyoruz.

Turan SOĞUKOLUK
Boğazkale Kaymakamı

HİTİTLER HAKKINDA GENEL BİLGİ

Hattuşa'daki arkeolojik bulgulara ulaşılmadan önce; Mısır, Babil, Asurların yazıtlarında ve kutsal İncil ve Tevrat kitaplarında değişik adlarla geçen bir kavim olduğu ve gelişmiş bir medeniyetin varlığı biliniyordu ancak hakkında hiç bir belgeye ulaşılamamıştı. Bu kayıp medeniyetin izlerini 1834 yılında Fransız gezgin Charles Texier Anadolu'ya yapmış olduğu bir gezi sırasında Yazılıkaya Açık Hava Tapınağı'na ve Hattuşa antik şehrinin kalıntılarına ulaşarak buldu. Daha sonraki yıllarda yapılan keşif ve kazı çalışmaları neticesinde burasının kayıp medeniyet Hititlerin başkenti Hattuşa olduğu anlaşılmıştır.

Hititler kendi yazılı kaynaklarında kendilerine "Nesili" - "Neşalı" adını vermekte iken Hitit adı Eski Ahitte (Tevrat) bu kavimden bahsederken kullanılan kelimedenden dolayı kullanılmıştır.

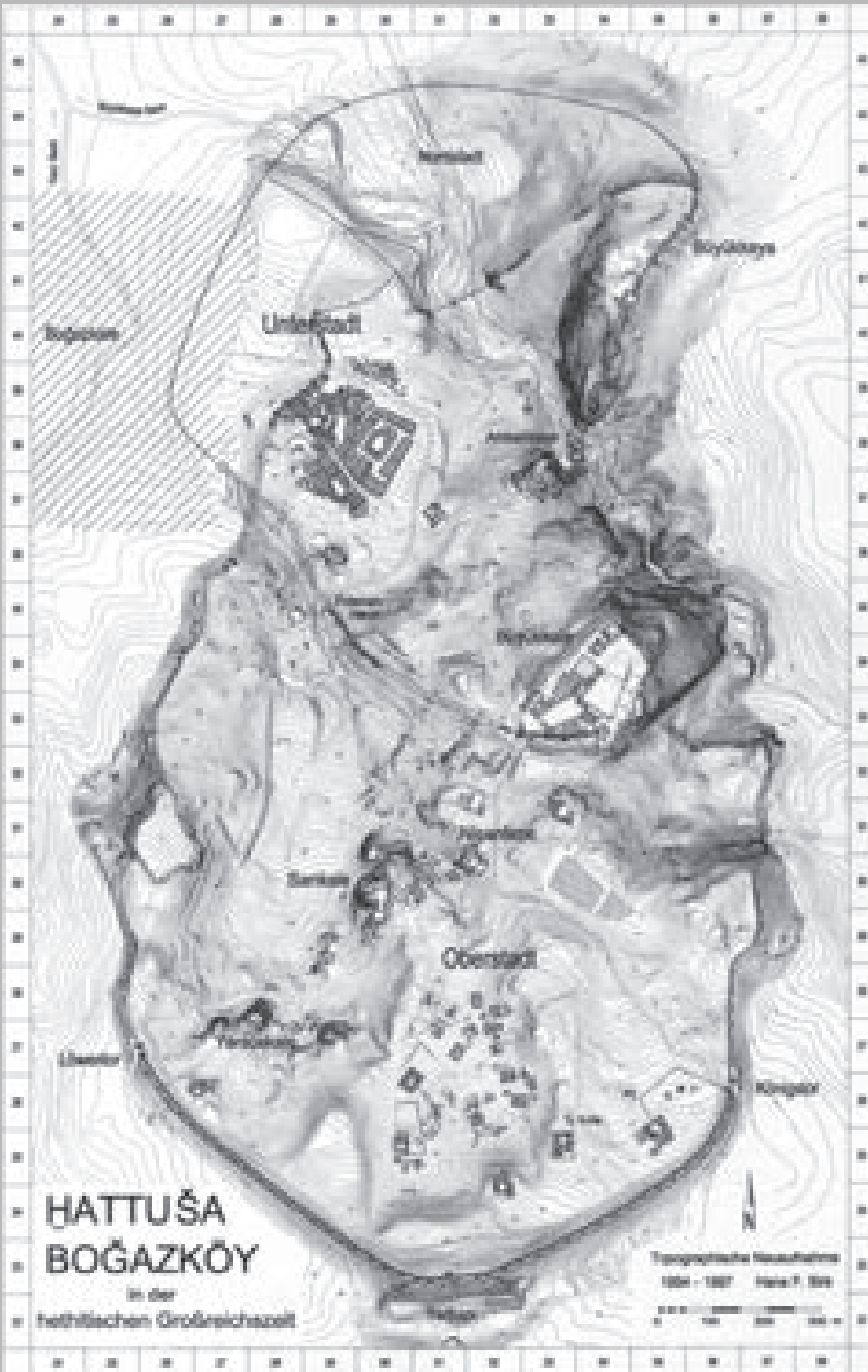
Hititlerin kuzeyden Anadolu'ya göçleri M.Ö. 2000 yıllarda başlamış, önceleri şehir devletleri şeklinde tarih sahnesinde yer almışlardır. Yine bir Hitit Şehir Devleti olan Kaniş /Kültepe (Kayseri yakınlarında) Kralı Anitta Hattuşa'yı kuşatma altına alır uzun bir ablukadan sonra şehri feth eder. Ancak umduğu ganimetlere ulaşamadığından şehri yakıp yıkar, talan eder ve bölgede tarımı

elverişsiz hale getirmek için tüm bölgeye bir ot tohumu ektirir. Bununla da yetinmeyen Anitta ünlü Lanet Metnini yazdırır ve derki; ***“Her Kim bundan sonra Hattuşa’da taş üstüne taş koyar ise, Göklerin Fırtına Tanrısının laneti onun üzerine olsun”.***

Ancak tesadüf olur ki, kendi öz torunu Hattuşili Hitit Devletini kurar ve Hattuşa’yı bu devletin başkenti yapar. Anadolu’ya ve Mezopotamya’ya hükmeden bu büyük imparatorluğa Hattuşa 450 Yıl Başkentlik yapar. (M.Ö. 1650-M.Ö. 1200)

Hititler M.Ö. 1200 yıllarında yani en güçlü olduğu; dönemin süper gücü Mısır İmparatorluğu ile başa baş mücadele ettiği yıllardan kısa bir süre sonra hala bilinmeyen bir nedenden dolayı Başkent Hattuşa’yı terk etmiş, güneye göç ederek tarih sahnesinden çekilmişlerdir. Güneydoğu Anadolu ve kuzey Suriye’de küçük şehir beylikleri halinde bir süre daha varlıklarını sürdüren Hititler arkalarında gizemini hala koruyan bir medeniyet bırakmışlardır.

GÜMÜŞ ŞEHİR HATTUŞA

Hattuşa ; Hitit dilinde Gümüş anlamına gelen Hattuş kelimesinden türemiştir. Hitit kil tabletlerinde Hattuşa'dan Gümüş Şehir olarak da bahsedilir.

Hattuşa coğrafi konum olarak Kızılırmak yayının ortasına denk gelen bir konumdur. Çorum il merkezine 87 km, Ankara'ya 200 km, Samsun'a 250 km, Kayseri'ye 220 km, Yozgat'a 36 km, Kapadokya'ya 240 km mesafede bulunmaktadır.

Hititlerin Bin Tanrılı şehiri Hattuşa 1986 yılında UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirasına dahil edilmiştir. 2001 yılında ise yine UNESCO tarafından onbinlerce kil tablet barındıran Hitit Tablet Arşivleri ile Dünya İnsanlık Belleği Listesine alınmıştır.

Hattuşa'da ilk yerleşim M.Ö. 5500 Yıllarına kadar uzanmaktadır. Kalkolitik dönemde başlayan yerleşim yerleri kesintisiz olarak günümüze kadar devam etmiştir. En parlak dönemini Hititler ile yaşayan Hattuşa, daha sonraki yıllarda Frig, Galat, Bizans, Doğu Roma, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde de yerleşim yeri olarak kullanılmıştır.

Hattuša Rekonstrüksiyonu

*III. Hattuşili'nin özgeçmiş
Hattuša (Boğazköy)
Hitit İmparatorluk Dönemi M.Ö. 13. yy.*

HATTUŞA NEDEN ÖNEMLİDİR?

“Anadolu’da ilk organize devleti kuran Hititler, aynı zamanda idari, siyasi, kültürel, mimari ve savaş sanatları konusunda tarihte çığır açacak bir çok yenilikler getirerek tarihin akışını değiştirmişlerdir. Kuzeyden Kafkasya üzerinden Anadolu’ya geldiği kabul edilen Hititler, Anadolu’nun yerli halkı olan Hatti’ler ile kaynaşarak Anadolu ve Mezopotamya ovasına hükmeden devasa bir imparatorluk kurmuşlardır. Bu geniş coğrafyada siyasi birliği temin eden Hititler, Bilim, Sanat, Kültür, mimari ve sosyal hayat üzerinde yaptıkları yenilikler ile son derece gelişmiş bir sistem kurdular. Geliştirdikleri bu yüksek medeniyet sayesinde de yüzyıllar boyunca eski dünya olarak adlandırılan bu alanda hüküm sürdüler.

İlk olarak Kalkolitik dönemde (M.Ö. 5000-6000) yerleşim yeri olarak kullanılan Hattuşa en parlak dönemlerini Hitit İmparatorluk Başkenti (M.Ö. 1650-1200) olarak yaşamıştır. Anadolu’nun ortasında sarp kayalıklar üzerine inşa edilen Hattuşa; Anadolu ve Mezopotamya coğrafyasına hükmeden Hitit İmparatorluğunun dini, siyasi ve idari başkenti olarak eski dünyanın yönetildiği şehirdir. Arkeolojik kazılarda çıkartılan ve çıkartılmaya devam eden onbinlerce kil tablet arşivleri, mimari eserleri ve anıtsal yapılarıyla tarihi yeniden yazmaya devam etmektedir.”

TARİHİN İLK DÜNYA SAVAŞI

Günümüz Suriyesinin güneyinde bulunan ve dönemin Mitanni krallığına ev sahipliği yapan coğrafya ilk dünya savaşının patlak verdiği coğrafyadır.

Anadolu, Mezopotamya ve Mısır üçgeninin kesişme noktası olan bu hassas bölge güç gösterilerine de sık sık sahne oluyordu. Mitanni Krallığı Hititlere bağlı idi ve Hitit İmparatorluğuna vergi ödemekteydi. Bu durum Asur ve Mısır İmparatorluklarınca sık sık kışkırtılır ve destek sözü verilerek

tam bağımsızlık hareketlerine teşvik edilirdi. Rakibini zayıflatma hamlesi olan bu durum ilk dünya savaşının da çıkmasına neden olmuştu. Hitit İmparatorluğu ile Anadolu ve kuzey Mezopotamya da bulunan ve Hititlere bağlı devlet ve devletçikler ile Mısır İmparatorluğu ve Güney Mezopotamya da bulunan devletler arasında patlak veren “Kadeş Savaşı” tarihe ilk dünya savaşı olarak geçmiştir.

BARIŞIN ŞEHİRİ "HATTUŞA" İLK YAZILI BARIŞ ANTLAŞMASI "KADEŞ" (M.Ö. 1269)

Organize iki devlet arasında yazılı hale getirilerek imzalanan ilk barış antlaşması Hattuşa'da ortaya çıkartılmıştır. Eski dünyanın iki süper gücü Hitit İmparatorluğu ile Mısır İmparatorluğu arasında Asi ırmağı kıyısında Kadeş şehri yakınlarında Hititlerin Büyük Kralı II. Muvatalli ile Mısır Firavunu II. Ramses arasında yapılan Kadeş Savaşından(M.Ö. 1274) 15 yıl sonra imzalanan ve yazılı tarihin bilinen ilk antlaşması Kadeş Barış Antlaşması bir dostluk, kardeşlik ve saldırmazlık antlaşmasıdır. Antlaşmaya ait kil tablet İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Antlaşma Metninin bir kopyası da Newyork'da Birleşmiş Milletler Genel Kurul Binası önünde barışın sembolü olarak sergilenmektedir.

İLK KANALİZASYON SİSTEMİ ve BÜYÜK MABET

Sistemli ve devasa yapısıyla Büyük Mabet Hititlerin ve Başkent Hattuşanın en kutsal mekanıdır. Günümüzden yaklaşık 3.500 yıl önce inşa edilmiş bu devasa yapı kompleksi bir çok ilklerinde hayata geçirildiği bir yapıdır.

Baş rahip sıfatıyla kral tarafından yönetilen dini törenlerinde yapıldığı bu devasa yapı sistemi içerisinde cadde ve sokakları da barındırmaktadır. Girişlerin özel ritüel ve maddi ve manevi arınmalardan geçerek gerçekleştiği tapınak alanında tarihin ilk kanalizasyon sistemi, yer altı içme suyu sistemi, yiyeceklerin depolandığı silolar büyük bir mühendislik ve ustalıkla yerleştirilmiştir.

Atık su künklerinin buluntu anı.

Atık su, pişmiş toprak künklerle evlerden toplanarak sokakların altındaki kanalizasyona bağlanıyordu. Temiz su ise merkezi çeşmelerden sağlanıyordu.

ASLANLI KAPI

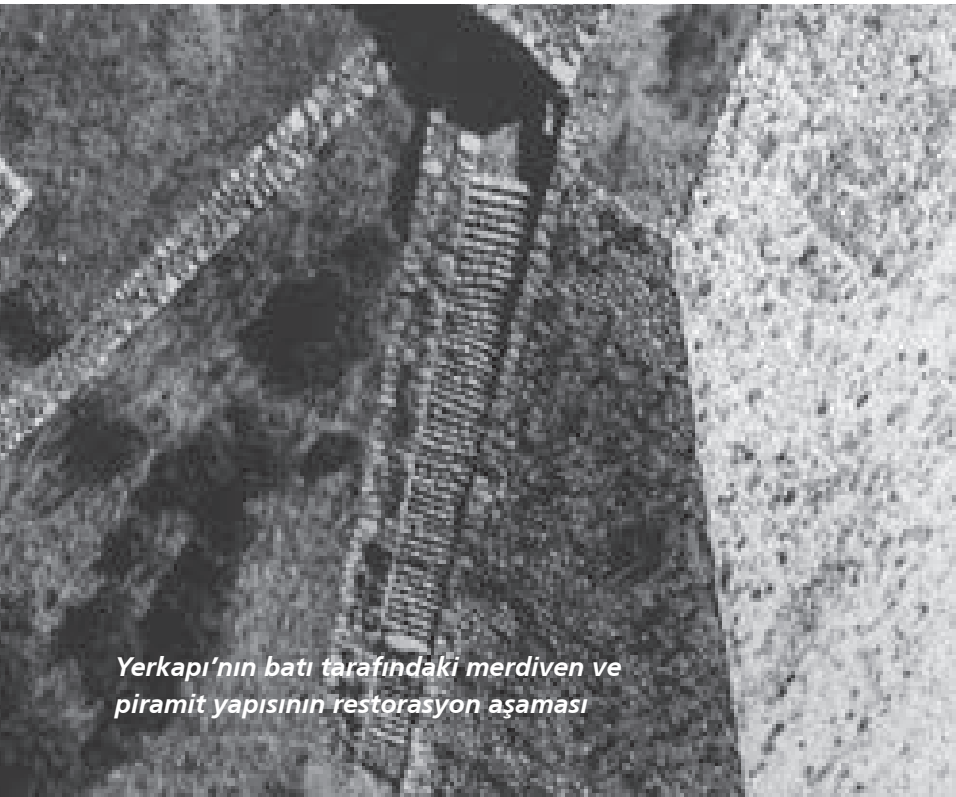
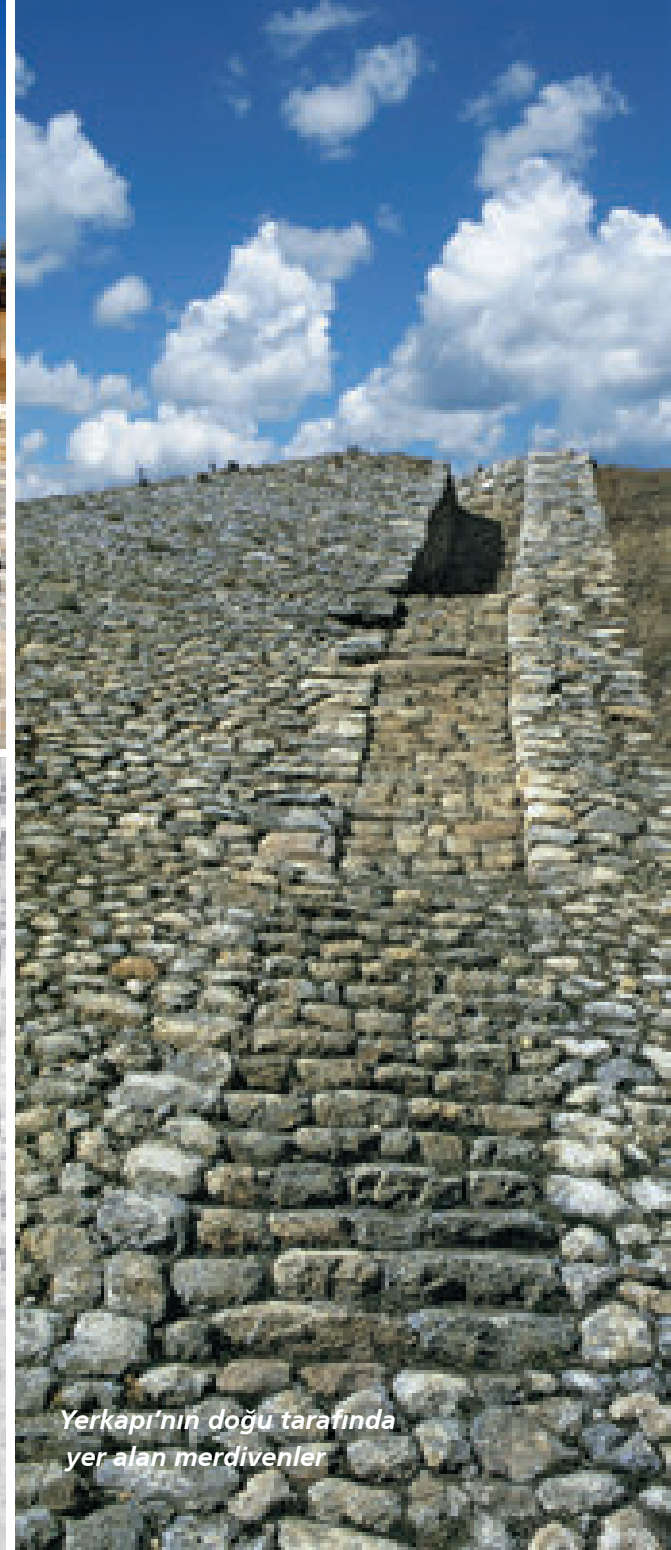
Yukarı Şehrin güneybatı kesiminde güney surununun iki görkemli kapısından biri olan Aslanlı Kapıdır. Hattuşa'nın diğer büyük şehir kapılarında olduğu gibi bu kapının da asıl kapı odasının iki yanında 15x10 m. boyutlarında dörtgen planlı iki kulesi vardır.

Büyük taş bloklardan oluşan pervazların bulunduğu bir iç ve bir dış kapı geçidi bulunur. Bu kapı geçitleri, dışı tunç saçla kaplı büyük ahşap kapılarla kapatılıyordu.

Kapı adını, dışta pervaz bloklarına işlenmiş iki aslan heykelinden alır (baş, göğüs, ön bacaklar). Ön Asya'da aslan koruma ve bezeme amacıyla sıklıkla kapılarda kullanılan bir motiftir aynı zamanda gücü sembolize eder. Hattusa'da da bu kapı dışında çeşitli tapınakların girişinde ve kral sarayının kapılarında aslan heykelleri kullanılmıştır.

Ağız kükrercesine açık, dili dışarıda ve gözleri tehditkar bir şekilde bakan aslanlar ihtişamlı bir görünüm vermektedir.

Yerkapı'nın batı tarafındaki merdiven ve piramit yapısının restorasyon aşaması

Yerkapı'nın doğu tarafında yer alan merdivenler

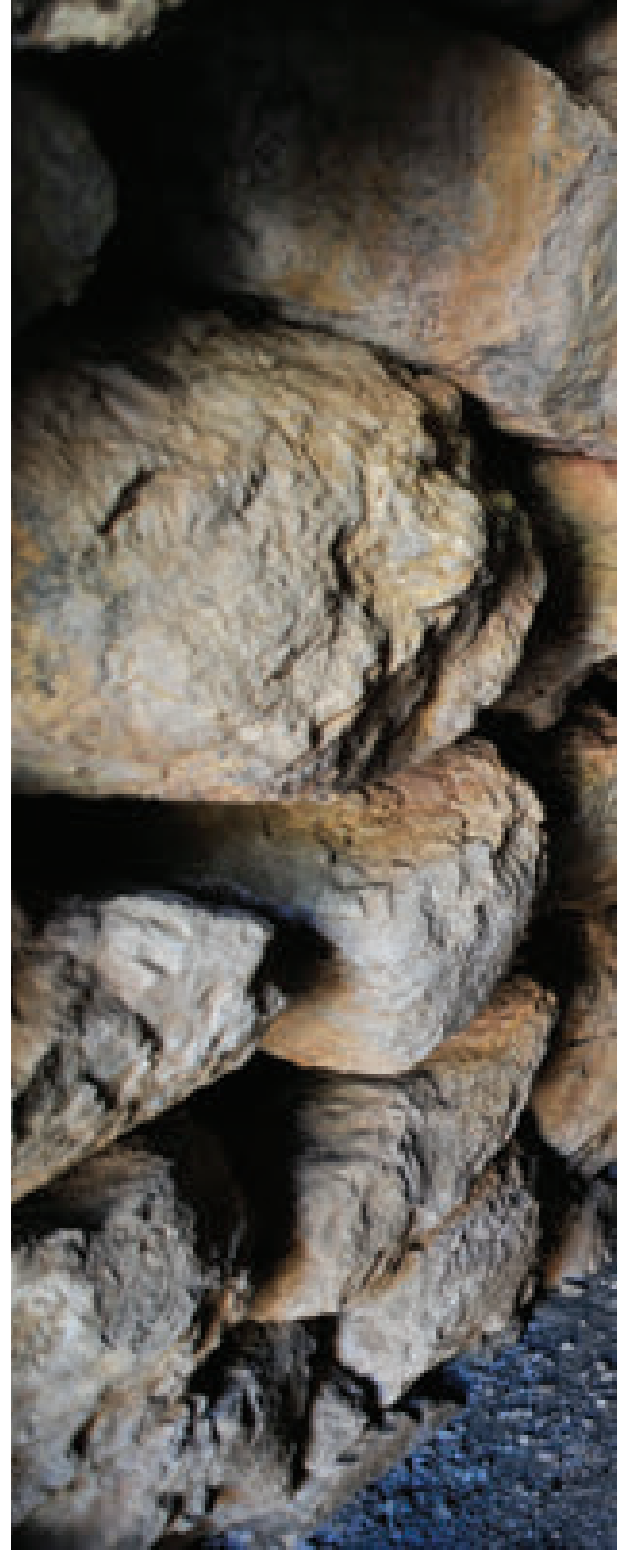
ANADOLU'NUN İLK VE EN ESKİ PİRAMİTLERİ

Kentin Güney ucunda bulunan Yerkapı Hattuşa'nın ihtişamını gözler önüne serer. Poternli Sur olarak da bilinen, 250 metre uzunluğunda, 80 Metre Genişliğinde ve 35 metre yüksekliğinde bulunan bu yapının yüzeyi tamamen kireç taşı ile kaplıdır. Pramidal bir tarzda inşa edilmesi mimarideki Mısır etkisini gösterir. Anadolu'da inşa edilmiş ilk pramidal yapı olması ayrı bir önem kazandırır.

GİZEMLİ YER ALTI GEÇİDİ "TÜNEL"

Yukarı şehrin en yüksek konumunda Yerkapı ve Sfenkli Kapıyı barındıran kompleks yapı sisteminin tam orta noktasında 71 metre uzunluğunda ve tamamen yığma taşlarla yapılmış olan Tünel, aynı zamanda şehrin giriş kapılarından biridir. Yaklaşık 3500 yıl öncesinde yapılan ve hala ayakta olan bu gizemli geçit Hitit İmparatorluk döneminde çeşitli dini ve kültürel törenlerde de kullanılmıştır.

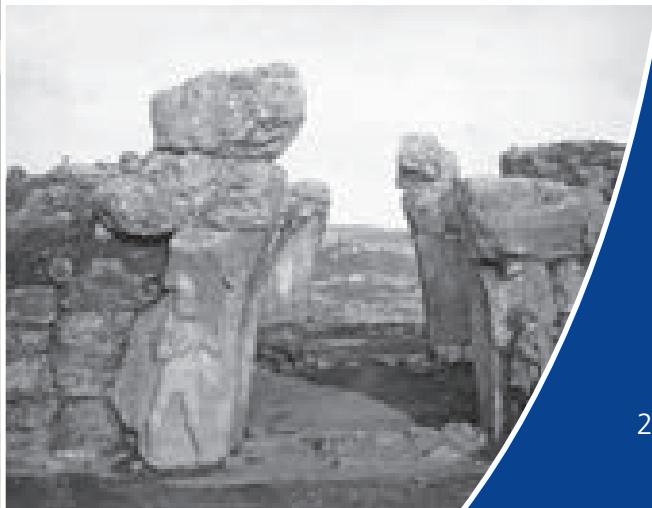
SFENKSLİ KAPI

Hattuşa'nın en yüksek konumunda bulunan Yerkapının en yüksek yeri ve tam orta noktasında bulunan, öteki dünyanın koruyucu simgesi olarak bilinen 4 adet Sfenks tarafından korunan gizemli kapıdır. İnsan başlı, Aslan gövdeli, Kartal Kanatlı olarak tasvir edilmiş olup; 2 tanesi Şehrin girişine, 2 tanesi ise şehrin dışına bakan 4 adet sfenks bulunmaktadır. Aslan kadar güçlü, kartal kadar özgür ve insan kadar akıllı olmayı temsil ettiği söylenmekle birlikte Anadolu coğrafyasındaki ilk sfenks örnekleridir.

1906 Yılında yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkartılan kapıda bulunan 4 sfenksten 2 tanesi günümüze kadar ayakta kalmayı başarabilmiştir. 1907 yılında restorasyon amacıyla Kazı Ekibi tarafından Almanya'ya götürülen Hattuşa Sfenkslerinden 1 tanesi 1924 yılında iade edilerek İstanbul Arkeoloji Müzesinde sergilenmeye başlamıştır. Çeşitli nedenlerle birbirinden ayrı kalan Hattuşa Sfenksleri uzun uğraşlar sonucunda Almanya'dan alınarak, 2011 yılında yeniden bir araya getirilmiş ve ait olduğu Hattuşa'da yeniden buluşturulmuştur.

KRAL KAPI

Büyük sur yayının doğu kesimindeki bu kapı, batıdaki Aslanlı Kapı'nın eşidir. Bu kapıda da iki kapı kulesi ve bunların arasında iki yüksek sivri kemer biçimli kapı geçidi görülür. Kral Kapı büyüklüğü ve plan şeması bakımından Aslanlı Kapı'nın tam aynısıdır.

Burada da kuleler yaklaşık 10 x 15 metre boyutlarındadır. Tabanda 3,25 metre genişliğindeki, sivri kemerli kapı geçitlerinin yüksekliği 5 metre kadar olmalıydı ve iki kanatlı büyük ahşap kapılarla kapatılıyorlardı.

Ön sur yanından ilerleyerek kapı önüne ulaşan yolun dışa bakan yanına da kuleli bir duvar inşa edilmiştir. Böylece nöbetçiler hücum halindeki düşmanı iki yandan kısıp alabiliyorlardı.

Kral Kapı'daki kabartma kapının dışında değil, şehre bakan iç tarafındadır. Yüksek kabartma olarak işlenmiş bu figürde bir savaşçı silahlarıyla birlikte betimlenmiştir. Savaşçının boyu miğferinin ucundan ayak tabanına kadar 2,25 metredir.

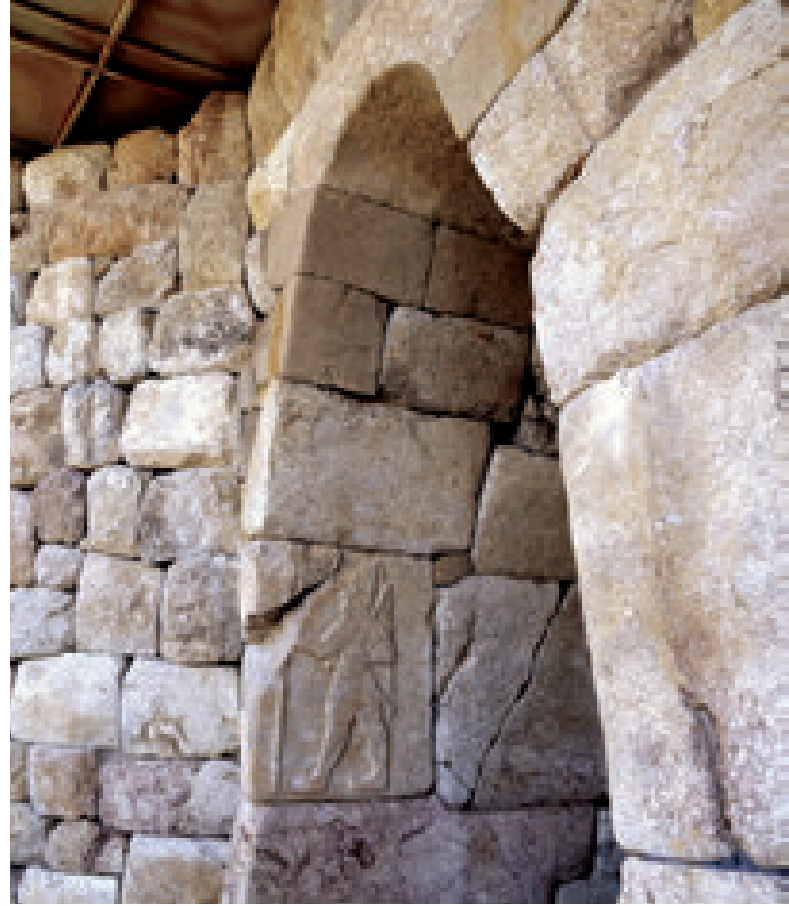
Savaşçı yalnızca zengin bezemeli, kısa bir etek giyer. Geniş kemerinde kabzası hilal biçimli, ucu yukarı dönük kısa bir kılıç takılıdır. Elinde görkemli bir balta tutar. Baltanın ağzı iyice geriye dönüktür ve ense kısmında diken gibi çıkıntılar bulunur. Savaşçının başında büyük yanaklı ve sorguçu bir miğfer vardır. Uzun saçları omuz üzerinden aşağı dökülür. Miğferin ucundan başlayan şerit dirseğe kadar iner. Miğferin önünde kıvrık bir boynuz yer alır. Miğferdeki boynuzlar tanrı göstergesi olduğundan, kabartma bir tanrı tasviri olarak kabul edilir.

HİYEROGLİFLİ ODA "ÖLÜM SONRASINA AÇILAN KAPI"

Kral sarayının bulunduğu Büyük Kalenin güney tarafında; kült işlevi gördüğü ve hiyeroglif yazıtlarında yeraltı dünyasına açılan kapı olduğu yazan 2 no'lu (Hiyeroglifli Oda) yer almaktadır. Hitit Kralı II. Şuppiluliuma tarafından yaptırıldığı anlaşılan odanın duvarlarında bulunan yazıtta; kralın icraatlarını ve odanın işlevi anlatan hiyeroglif yazıt bulunmaktadır. Odanın en derin yerinde Güneş Tanrısı elinde güç asası ile tasvir edilmiştir. Yazıtın karşısında ise Şuppiluliuma'nın bir kabartması bulunmaktadır. Odanın altına kadar uzanan su kanalları ise gizemini hala korumaktadır.

HİTİTLERİN KRALİYET SARAYI

Hitit kralları ülkeyi, bugün Büyükkale olarak adlandırılan sarp kayalıkların üzerine kurulu ve tüm ovaya hakim bir noktada bulunan saraydan yönetirlerdi. 250 Metre uzunluğunda ve 140 Metre genişliğinde bulunan alanda 35.000 m² lik bir yapı sistemi mevcuttu. İmparatorluk Sarayında Kral ve Kraliçenin tahtı, yaşadıkları odalar, kabul salonları, kült odaları, mutfak, depolar, arşivler, iç avlular, ve idari ve dini işlerde kullanılan daha bir çok bölümden oluşurdu.

İLK KRALLIK MUHAFAZ BİRLİKLERİ

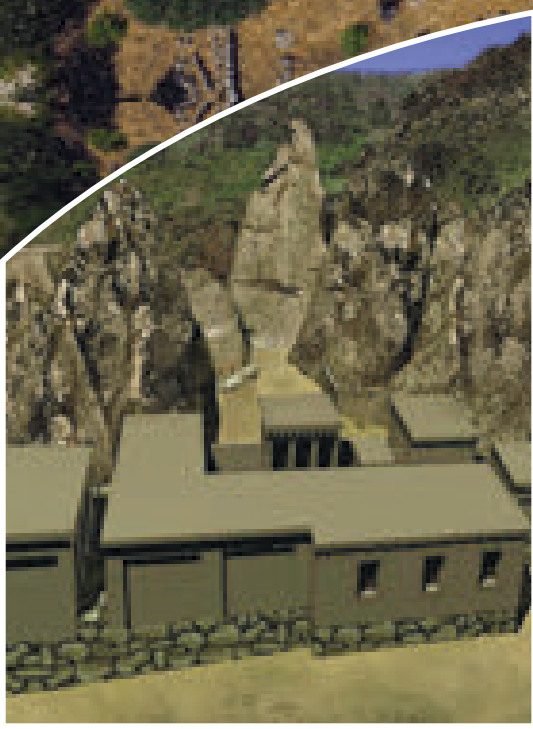
Hitit krallık sarayının hemen yanı başında Kralı korumakla görevli ve sadece kraldan emir alan ayrı bir birlik konuşlandırılmıştı. "Altın Mızraklılar" olarak bilinen bu özel birliğin diğer bir adıyla "Neşadi" birlikleriydi. Özel eğitilmiş ve donanımlı bu muhafız birliği kralla hareket eder, kral ve kralın ailesini korumak için özel olarak seçilen savaşçılardan oluşurdu.

İLK AÇIK HAVA TAPINAĞI "YAZILIKAYA"

Yazılıkaya Açık Hava Tapınağı mimari özellikleri itibariyle dünyada bilinen ilk örneğidir. Doğal ve sarp kayalıklar arasına özenle inşa edilen Açık Hava Tapınağı 2 ana bölümden oluşmaktadır.

Bin tanrılı şehir Hattuşa'nın doksanın üzerindeki tanrısının aynı anda resmi bir geçit esnasında gösterildiği kaya kabartmalarına "Tanrılar Geçiti" demek mümkündür. Tapınağın dünyevi işlerinin ve törenlerinin yapıldığı A odasında bayram kutlamaları düzenlenirken, B odası daha ziyade ölüm sonrası yaşam ile alakalı olarak yapılan törenlerde kullanılmaktaydı. Bu özel odanın girişi yeraltı yaratıklarını simgeleyen 2 adet efsanevi demon tarafından korunmaktadır.

Bayram törenlerinin düzenlendiği A odasında Hititlerin en büyük tanrısı olan Fırtına Tanrısı Teşup, Eşi Hepat, 1 oğlu ve 2 kızı ana sahnede yer almaktadır. Bu sahnede dikkat çeken figürde Baş tanrı Teşup'un iki tanrının üzerinde resmedilmesidir. Tanrıların Tanrısı, En büyük tanrı olduğu özellikle anlatılmaya çalışılmıştır. A odasının sol tarafından erkek tanrılar, sağ tarafından ise tanrıçalar resmi bir geçit düzeninde resmedilmiştir.

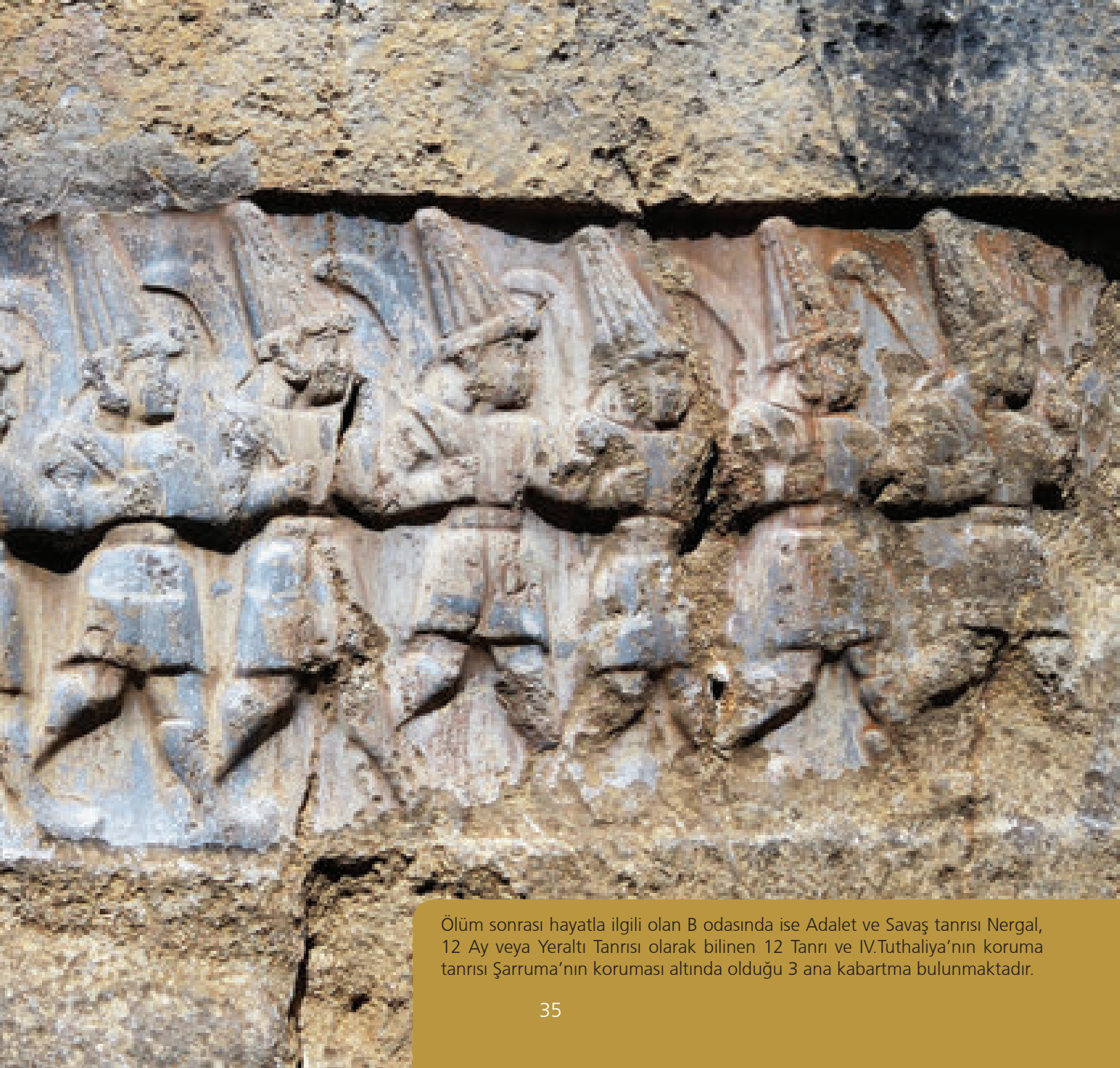
A odasının en görkemli kabartması ise Yazılıkaya Açık Hava Tapınağını yaptıran IV. Tuthaliya kabartmasıdır. Tuthaliya kendisini dağların üzerinde tanrısal kıyafeti ile tasvir ettirirken hemen yanındaki hiyeroglif yazıda bu tapınağı babasına atfen yaptırdığını belirtmiştir.

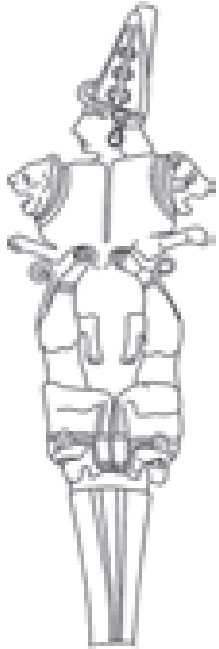

Ölüm sonrası hayatla ilgili olan B odasında ise Adalet ve Savaş tanrısı Nergal, 12 Ay veya Yeraltı Tanrısı olarak bilinen 12 Tanrı ve IV.Tuthaliya'nın koruma tanrısı Şarruma'nın koruması altında olduğu 3 ana kabartma bulunmaktadır.

Kılıç tanrısı olarak da kabul edilen Nergal en ihtişamlı Yeraltı Tanrısıdır. B odasında bir kılıç kabzesi üzerinde kolları ve bacakları aslanlardan oluşacak şekilde resmedilmiştir. Kılıç yere saplanmış vaziyettedir ve Yer altına hükmettiğine vurgu yapılmıştır.

12 Ay veya 12 Yeraltı tanrısı olarak bilinen 12 Tanrı figürleri ise Resmi bir tören geçişi esnasında betimlenmiştir.

IV. Tuthaliya ise, kendisinin öteki alemde en büyük tanrı olan Koruma tanrısı Şarruma tarafından gözetim ve koruma altına alınacağını anlatmak istemesine onun kolları arasında resmedilmiştir.

B odasında kayalara oyulmuş olan 3 adet oyuk alan ise muhtemelen sunak alanlarıydı. Hititler Ölülerini Gömme ve Yakma metoduyla defin işlemlerinin ikisini de uygulamıştır. Sunak alanlarının yakılan cesetlerin küllerinin yer aldığı kapların konulduğu kaya mezarları olabileceği hakkında da görüşler vardır.

B odasında bir hiyeroglif yazıt ve kendisi hiç bulunamayan bir heykelle ait kaidede bulunmaktadır.

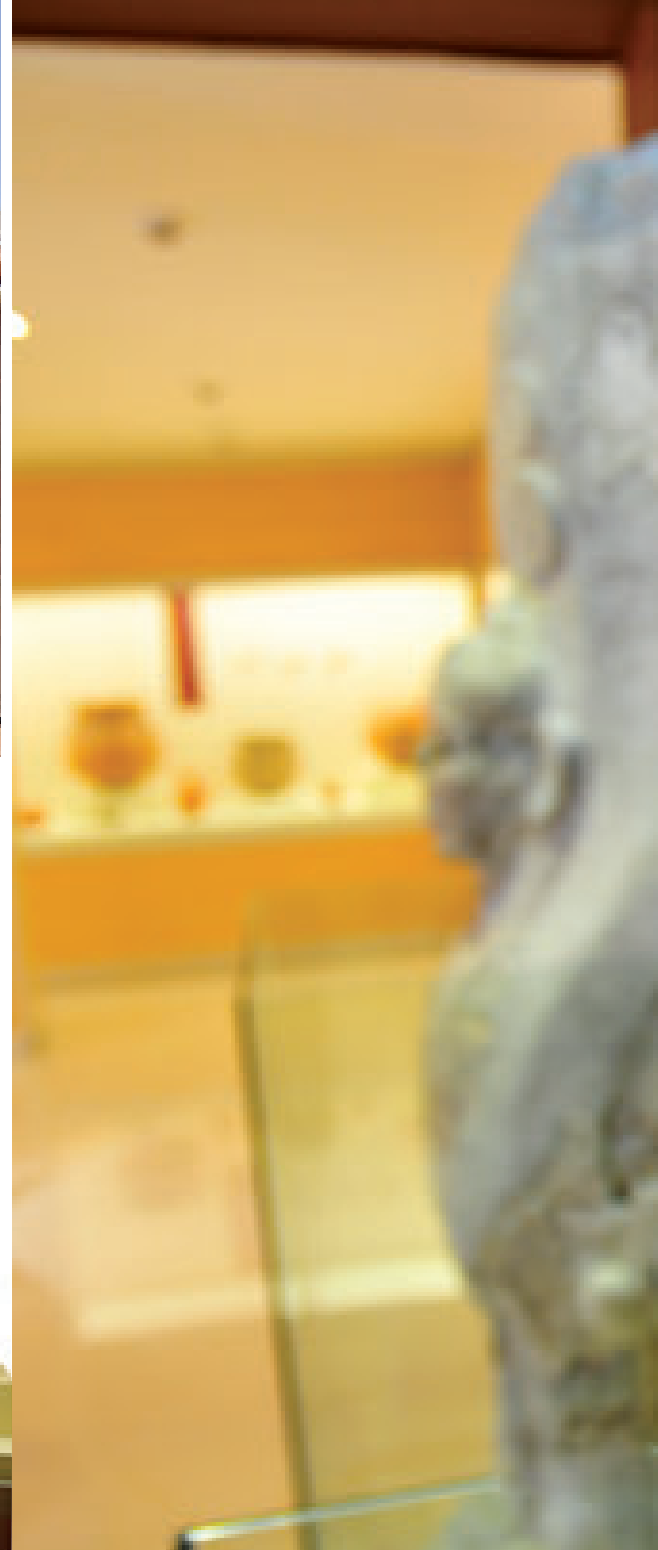
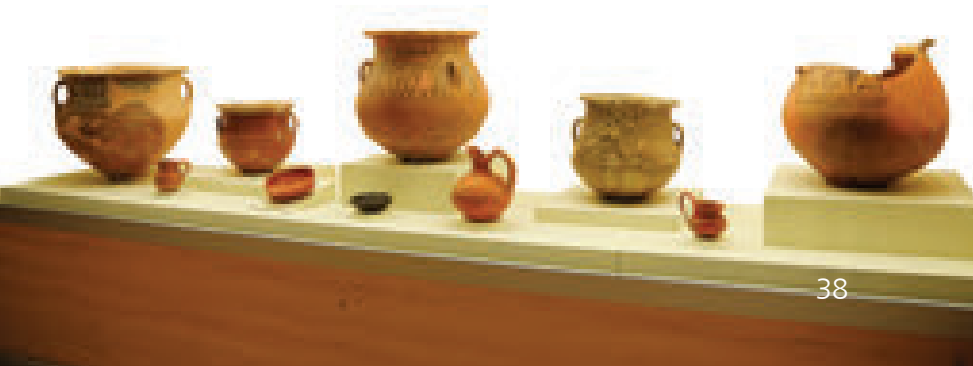

BOĞAZKÖY MÜZESİ

1966 yılında Hattuşa kazılarında çıkarılan eserlerin yerinde sergilenmesi için açılan ve 2011 yılında restore edilen Boğazköy Müzesi, Hattuşa kazılarında çıkan eserlerle ziyaretçilerini beklemektedir. Müze, sahip olduğu tarihi eser zenginliği ile önemli bir yere sahiptir. Burada sergilenen çivi yazılı tabletler, seramik eserler, mühür ve mühür baskıları, madeni aletler, eşsiz vazolar ile sfenksler başta olmak üzere sayamadığımız daha birçok eser görülmeye değerdir.

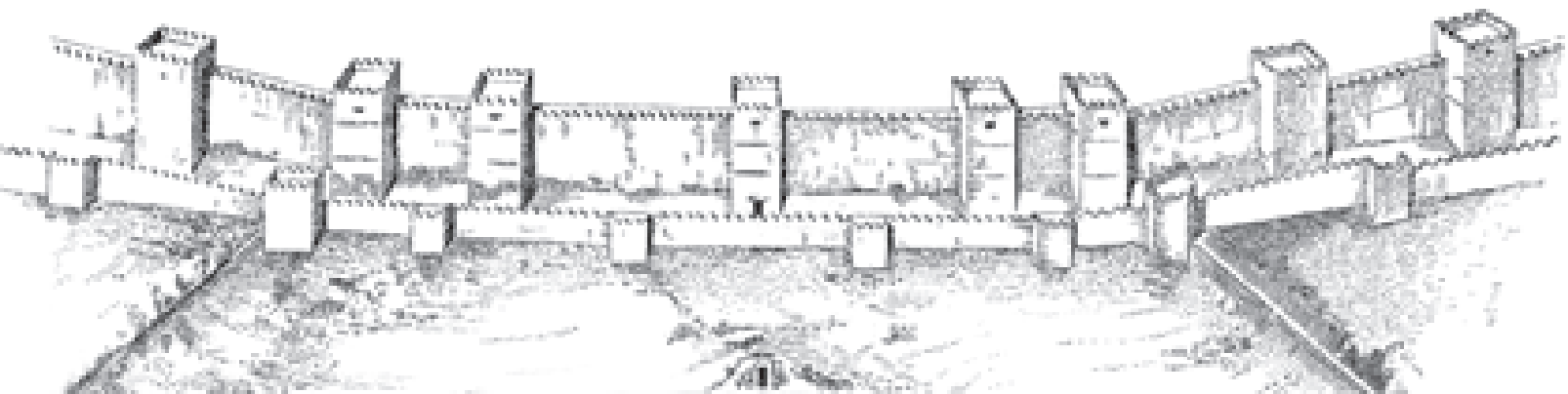
Hittit Dönemi Hititçe Periyot
M.Ö. 1450 - 1200 İ.Ö.

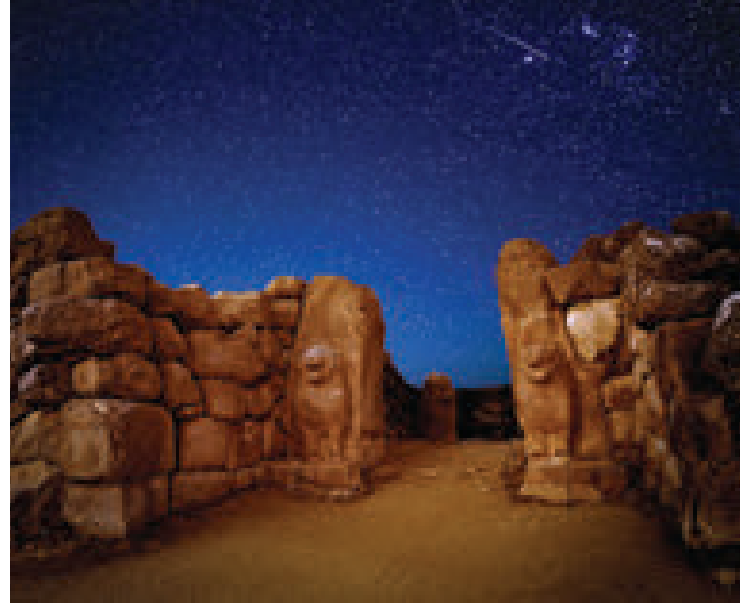
TARİHİN EN ESKİ SEDDİ

“Hitit İmparatorluğunun Başkenti Hattuşa; 76 hektarlık bir alana kurulmuş dönemine göre devasa bir şehirdir. Güvenlik ön planda tutularak sarp kayalıklar üzerine inşa edilmiş olan bu şehir ; iç ve dış sur sistemlerinden oluşan ve uzunluğu 7 km olan bir sur sistemi inşa edilmesiyle de şehrin ve devletin merkezinin güvenliği en üst seviyeye çıkartılmıştır. Ünlü Çin Seddinden binlerce yıl evvel inşa edilen bu setler; gizli geçitleri, yüksek kuleleri ve devasa genişliğiyle döneminin en gelişmiş savunma yapıları örneğidir. ”

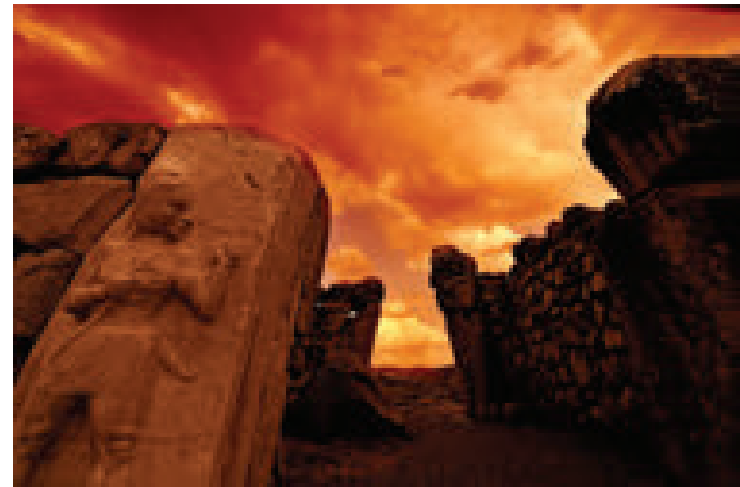

GÖRKEMLİ ŞEHİR KAPILARI

Hattuşa Şehrini çepe çevre saran sur sistemi üzerine, yine güvenliğin en üst seviyede olduğu görkemli giriş kapıları inşa edilmiştir. Bu kapılar Başkent Hattuşa'ya gelen ziyaretçilere şehrin görkemini ve güzelliğini daha ilk girişte anlatırken, yapılış özellikleri itibariyle de ayrı bir simgesel ve dini anlam yüklenmiştir. Aslanlı Kapı, Yer Kapı, Kral Kapı, Sfenksli Kapı Hattuşa'nın görülmeye değer anıtsal kapılarındanır.

“YERLER MÜHÜRLENDİ”

Başkent Hattuşa sahip oldukları surlar üzerine inşa ettikleri birbirinden görkemli şehir giriş kapılarında uygulanan bir ritüelin izleri günümüze kadar gelmiştir. Başkent Hattuşa’da her akşam şehrin bütün kapıları kapatılır ve mühürlenerek şehre giriş ve çıkışlar engellenirdi. Sabah kapıyı açmaya gelen görevliler eğer mührün bozulduğunu görürlerse gece vakti Hattuşa’ya yabancı birilerinin girdiklerini anlardı. Yıllarca uygulanan bu gelenek günümüze “Yerler Mühürlendi” deyiimiyle ulaşagelmiştir ve yöre halkı tarafından hala kullanılmaktadır.

ANITTA'NIN LANETİ

Hitit hanedanlığının ilk resmi kralı olan I. Hattuşili, Hattuşa'da bulunan yerleşim yerine saldırıp, yakan ve tahrip ederek bölgeye ot tohumları eken Anitta'nın 2. kuşaktan torunu olup, bu "Lanet Metni"nden yaklaşık 100 yıl kadar sonra şehri yeniden inşa etmiş ve kendi adında Hattuşalı anlamına gelen Hattuşili olarak değiştirerek Hitit İmparatorluğunun ilk temelini atmıştır. (M.Ö. 1650) Dedesi Kaneş Kralı Anitta'nın yazdırdığı ve arkeolojik kazılar esnasında yine Hattuşa'da bulunan "Lanet Metni"nde ise ;

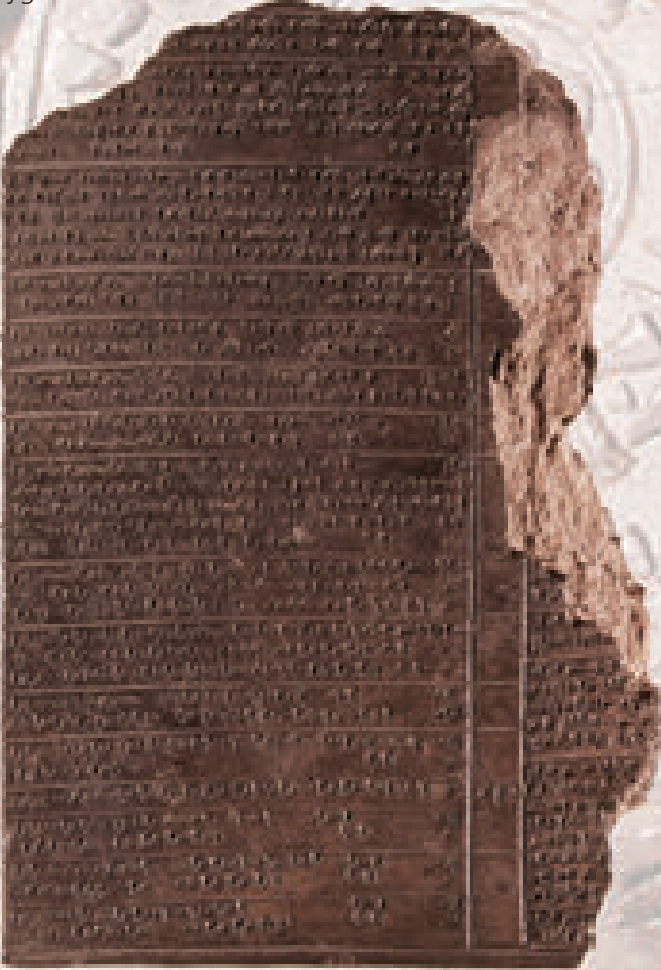
"Geceleyin yaptığım bir saldırı ile şehri aldım. Yerine yaban otu ekdim. Benden sonra her kim kral olur ve Hattuşayı yeniden iskan ederse göklerin fırtına tanrısının laneti onun üzerine olsun" yazmaktadır.

*Anitta Tablet
Hattuşa (Boğazköy)
Eski Hitit Dönemi (M.Ö. 16. yy.)*

İLK TAHT VARISLERİ SİSTEMİ “TELİPİNU KANUNLARI”

Telipinu Kanunları olarak bilinen ve taht kavgalarını önlemek için hazırlanan kanunlarla, ölen kralın ardından tahta kimin geçeceği çok açık ve kesin bir sıralama ile belirlenmiştir. Hitit imparatorluğunda geçmişte yaşanan taht kavgaları yüzünden ülkenin güç kaybetmesi ve bölünme riskini ortadan kaldırmak için kaleme alınmış kanun metinleri tarihte ilk kez örneğine rastlanan bir uygulamadır.

*Hitit kanunlarının yazılı olduğu kil tablet
Hattuşa (Boğazköy)
Eski Hitit Dönemi, M.Ö. 16. yy.
Hititçe*

BİN TANRILI ŞEHİR HATTUŞA

Hitit çivi yazılı tabletlerinde “Bin Tanrılı Şehir Hattuşa” ifadesi sıklıkla geçmektedir. Hititler dini inançlara saygılı ve mitolojik tanrılara önem veren bir topluluktur. Dini anlamda hoşgörünün en kuvvetli yaşandığı şehir ise Başkent Hattuşa’dır. Hititler tanrılarına ibadet ve hürmette kusur etmemek için son derece dikkat ederken, savaşlar sonucunda ele geçirdikleri bölgelerdeki inançlara da sahip çıkmışlar, onları küstürmemek ve onların gazabından korunmak için onlara dahi tapınaklar inşa etmişlerdir.

IV.Tuthaliya döneminde Hititler tüm tanrıları Başkent Hattuşa’ya toplamışlar, Başkente bu tanrılar için tapınaklar inşa ederek Hattuşa’yı idari olduğu kadar; dini ve kutsal bir merkez haline getirmişlerdir. Bu sayede ülke genelinde hem siyasi hem de dinsel bir bütünlük sağlamayı başarmışlardır.

HİTİT BAYRAM KUTLAMALARI

Hititler ve bin tanrılı şehir Hattuşa aynı zamanda bir bayram ve ritüeller şehridir.Hitit yazılı kaynaklarında bahsi geçen otuzun üzerinde bayram bulunmaktadır.Bu bayramların toplam gün sayısı ise 188 gün civarındadır.Bu bayramlardan en önemlileri Yazılıkaya Açık Hava Tapınağında kutlanan An-Tah-Sum-Sar (Çiğdem Bayramı) ve Purilliya Bahar Bayramıdır.

Belli bir takvime bağılı olarak, yılın değişik dönemlerinde düzenli bir şekilde icra edilen ve büyük hazırlıklar sonucu gerçekleştirilen bayramlar, bolluk ve bereket, yağmur, hayvanların çoğalması, kralın gücünün artması, dinsel temizliğin sağlanması için yapılan tanrıları memnun edecek dinsel törenlerdir. Hititlerde en büyük bayramlar genelde Hattuşa'dan başlatılır ve önemli görülen şehirlerde de kutlanarak ülke geneline yayılırdı.

İLK SİLO

Hititler yaşamış oldukları felaket ve kötü olaylardan ders çıkartarak geleceklerini garanti altına almayı öğrenmişlerdir. Anadolu da yaşanan büyük bir kuraklık ve akabinde yaşanan gıda sıkıntısı neticesinde Mısır İmparatorluğu'ndan gemiler dolusu buğday istemek zorunda kalmışlardır. Kuraklık dönemlerine önlem almak için şehrin belirli noktalarında yer altına gizlenmiş büyük çapta silolar inşa ettiler.

Büyükkaya'daki tahıl silolarının taş döşeli tabanları

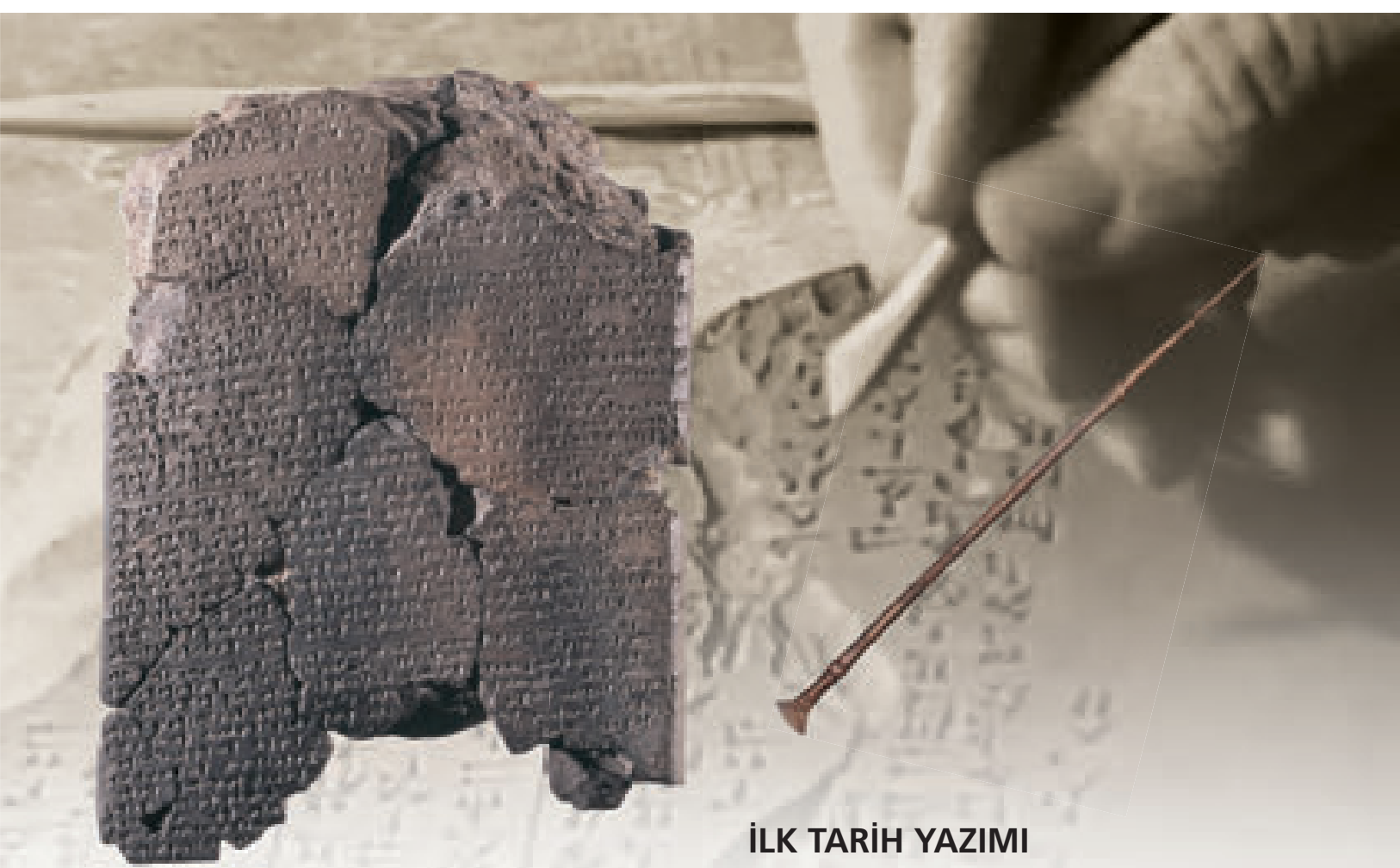

Kazılar sırasında silolarda ele geçirilen kömürleşmiş tahıllar (arpa ve yaban ot tohumları)

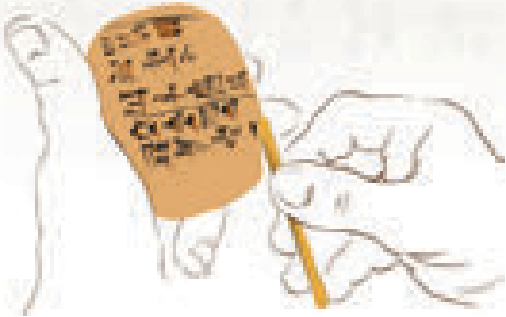
Büyük tapınak içindeki erzak küpleri ve depo odaları (1980'li yıllar)

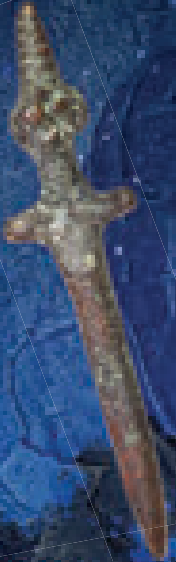
Yer altında özel bir teknikle taş duvarların arasına yaptıkları siloları yaparken pişmiş topraktan yapılmış büyük kaplardanda faydalandılar. Hititler geliştirdikleri bu teknik ile buğday ve diğer kuru bakliyat türü gıdaları bozulmadan çok uzun yıllar saklayabilecekleri devasa silolara sahip oldular. Onbinlerce kişinin yıllarca gıda ihtiyacını karşılayabilecek silo sistemleri arkeolojik kazılarda ortaya çıkartılmıştır. Silolar gün ışığına çıkartıldığında içerisinde hala tonlarca buğday, arpa ve yulaf gibi hububat bulunmaktaydı.

İLK TARİH YAZIMI

Hititlerin en büyük çivi yazılı arşivleri Hattuşa'da bulunmaktadır. Günümüze kadar yapılan arkeolojik kazılarda 30 binden fazla tablet 3 binden fazla mühür (Bulla) bulunmuştur. Hattuşa'da bulunan tabletlerin incelenmesi neticesinde özenle yazılan ve fırınlanan tabletlerin sistemli bir şekilde arşivlendiği anlaşılmıştır. Tüm Hitit kralları ANAL adını verdikleri yıllıklara kendi dönemlerine ait icraatları özenle yazdırarak arşivletmişlerdir. Kral sarayında tarih yazımıyla görevli kişiler çok saygın bir görevli olarak kabul edilmişlerdir. Hitit Kralları arasında II. Murşili kendi koyduğu kurallar ve devlet yaşamının yıllık akışına kadar tutturduğu yıllıklar (ANAL) ile tarih yazımında öne çıkmaktadır.

Adak Çivisi

Karaciğer Falı Örnekleri

FAL VE BÜYÜCÜLÜK

Hattuşa tablet arşivlerinde en çok rastlanan diğer bir konu ise Fal tabletleridir. Hitit yaşamında fal ve büyünün sıkça başvurulan bir konu olduğu hem yazılı kaynaklardan hem de mitolojik hikayelerden anlaşılmaktadır.

Hitit tanrılarına sunu olarak kesilen bir koyunun hala segirmekte olan karaciğerinden bakılan fallara ait tabletlere sıkça rastlanılmıştır.

İLK ASKERİ RÜTBE UYGULAMASI

Askeri rütbelerin ilk çıkışı da Hititlerden bir mirastır. Her tanrının, kralın ve komutanın önemi ve rütbesi başlarında taşıdıkları şapkada yer alan boynuz şeklindeki sembollerden belirleniyordu. Boynuz sayısı ne kadar fazla ise o kadar büyük bir rütbeye sahipti. Hititlerden etkilenerek daha sonraları Mısır ülkesinde de benzer sistemler uygulanmıştır.

"Asker Yemini" metni

Kil tablet

Hattuşa (Boğazköy)

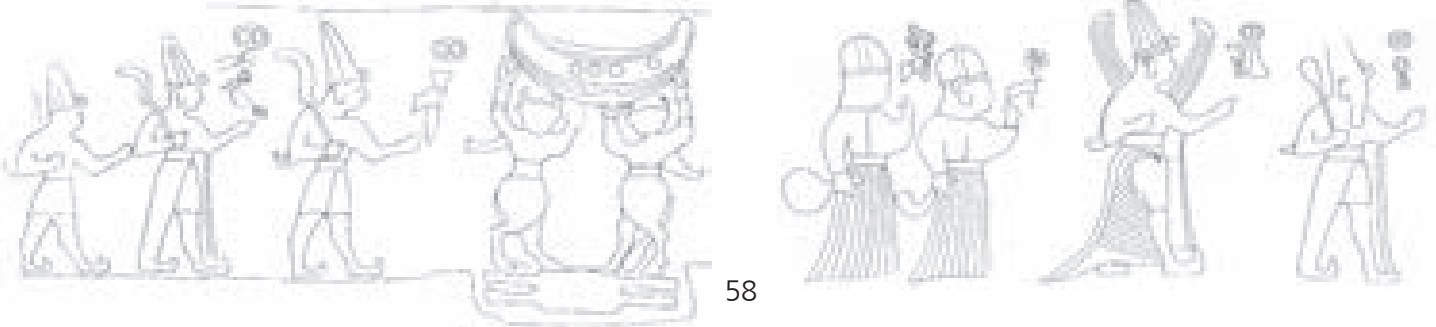
Hitit İmparatorluk Dönemi, İÖ. 13. yy.

Hititçe

İLK AŞK TANRIÇASI ; İŞTAR

Yunan mitolojisinde Eros , Mısırdaki Hathor gibi adlarla adlandırılan aşk tanrısı ve tanrıçalarına ait ilk betimlemelere bu devletlerden yüzlerce yıl önce Hititler döneminde Aşk Tanrıçası "İştar" olarak rastlanmaktadır. Önemli bir yere sahip olan İştar; Yazılıkaya Açık hava tapınağında kaya kabartmalarında kanatlı ve bir bacağı çıplak olarak tasvir edilerek tanrılar geçidinde yerini almıştır.

İLK KADIN HAKLARI ve HİTİTLERDE KADININ ÖNEMİ

Eski dünya uygarlıkları genellikle ataerkil aile yapısından dolayı kadınlar hep arka planda kalmışlardır. Ancak Hititler bu algıyı değiştirmiş, kadının hem sosyal hayat içerisinde hem de siyasi hayatta etkin bir şekilde rol almasını sağlamışlardır. Hitit Kraliçeleri hakkında bilgi veren çok sayıda yazılı belge günümüze kadar ulaşmıştır. Hititlerde kadının sosyal konumu ve sahip oldukları hakları Hitit Kanunları ile koruma altına alınmış idi. Hitit kadınları yönetimde ve siyasi hayatta etkin bir şekilde rol oynuyorlardı. Adli davalarda yer aldıkları gibi yabancı ülkelerle olan ilişkilerde de söz sahibiydiler. Tüm resmi ve dini törenlerde protokoldeki yerlerini alıyorlar ve temsil haklarını sonuna kadar kullanıyorlardı.

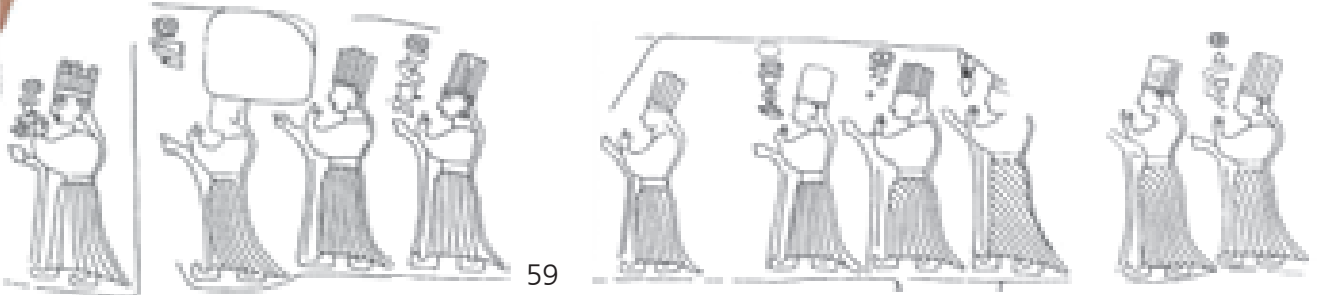
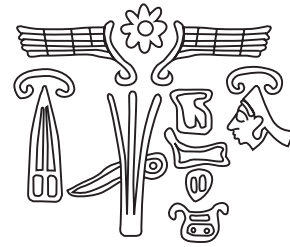
Hitit kanunlarında ceza ve mağduriyetlerde kadın veya erkek ayrımı yapılmaz suç eşit şekilde cezalandırılırdı. Kadın hayatın tüm alanlarında aktif olarak rol almaktaydı. Örneğin rahibe, hekim, çiftçi, müzisyen ve birçok meslek dalında kadınların etkin olarak görev aldıkları yazılı kaynaklardan anlaşılmıştır.

Devlet yönetiminde ise uluslararası antlaşmalar dahil kralın mührü yanında "Tavananna" sıfatıyla kraliçenin de mührü antlaşmaların geçerliliği açısından mutlaka bulunması gerekiyordu. Bir çok medeniyette rastlanmayan Kadın Tanrı (tanrıça) figürlerine ise Hitit Mitolojisinde fazlasıyla karşılaşmaktayız. Yazılıkaya Açık Hava Tapınağında çok sayıda tanrıçanın resmi geçiş töreninde resmedildiğini görmekteyiz.

Evliliklerde mal üzerinde eşit haklara sahip olunması, Boşanmalarda kadının geçiminin garanti altına alındığı ödemeler (Nafaka benzeri) yazılı belgelerde ulaşılan ve kadın hakları açısından ilk kez rastlanan uygulamalardır.

*Hattuşili-Puduhepa
Mührü*

İLK TAPU SENEDİ

Hititlerde tüm toprak ülkeyi yöneten krala aittir ve kral toprağı istediğı kişilere istediğı süre zarfında kullanmak üzere verebilirdi. İlk kez Hititlerde uygulanan ve sonraki yıllarda da bir çok uygarlık tarafından kullanılan bu toprak sisteminin işleyişi Hititlerde mutlaka kayıt altına alınırdı. Yapılan arkeolojik kazılarda arkalı önlü olarak düzenlenen çok sayıda arazi bağış belgeleri bulunmuştur. Toprağın yerini, miktarını ve kime hangi sürelerle tahsis edildiğinin açık şekilde belirtildiğı bu belgeler ortası mühürlü şekilde bir nevi tapu senetleridir ve tarihte ilk kez Hititler de rastlanmaktadır.

İLK KÜVET

Hitit toplumunda su kutsaldır, su ile arınma ve temizlik en önemli dini görevlerden birisidir. Yapılan arkeolojik kazılarda Hitit dönemine ait yüzlerce banyo küveti bulunmuştur. Pişmiş topraktan yapılan ve içerisinde oturma yerleri ve su tahliye kanalları bulunan banyo küvetleri hemen hemen tüm hitit evlerinde bulunmaktaydı. Hititler tarafından imal edilerek kullanılan banyo kapları (küvetler) 'Boğazköy Müze'mizde halen sergilenmektedir.

METAL İŞLEMECİLİĞİNDE ÖNCÜ MİLLET

Hitit başkenti Hattuşa'da bulunan madencilik ve maden işleme aletleri Hitit uygarlığının bu konuda da öncü ve ileri bir teknolojiye sahip olduklarını göstermiştir. Yaşadıkları çağa göre ileri düzeyde aletler geliştirmişler, ayak körüğünü kullanarak yüksek ısı elde etmeyi başarmışlar ve yüksek ısıda erittikleri metalleri yaptıkları kalıplara dökerek olağanüstü metal işlemler elde etmişlerdir. Metal eşyaları savaş aletlerinden süs ve takılara kadar çok geniş bir alanda kullanmışlardır.

HİTİT MİTOLOJİSİ

Hititlerin yerel kült merkezlerinde çeşitli ayinler düzenledikleri pek çok tanrı ve tanrıçaları vardı. Penteonda tam bin tanrının olduğu bizzat Hititler tarafından çeşitli tabletlerde belirtilmiştir. Ancak şimdiye kadar arkeolojik kazılarda çivi yazılı metin ciltlerinde altıyzn üzerinde tanrı ismine ulaşılmıştır. Hititler yeni topraklar fethettikçe tanrı sayısı artmıştır. Bunlar arasında Mezopotamya, Hatti, Hurri, Luwi ve Pala kökenli tanrı ve tanrıçalar da vardır. Bu tanrı ve tanrıçaların yer aldığı bir çok mitolojik hikayegnmze kadar gelmiştir.

HATTİ KÖKENLİ KAYBOLAN TANRI TELİPİNÜ

Hitit Tanrısı Telipinu nedeni tam olarak belli olmayan bir sebepten dolayı Hatti halkına öfkelenir ve ülkeyi terk eder. Telipinu o kadar fkelidir ki, sağ ayakkabısını sol ayağına, sol ayakkabısını ise sağ ayağına giymeye çalışır. Bu durum Telipinu'nun öfkesini daha da artırır. Öfkeli Tanrı ülkeyi dönmemek üzere terk eder, bunun üzerine ülkede bolluk ve bereket biter, refah kaybolur. Tarım ve hayvancılık bitme noktasına gelir, kıtlık baş gösterir, hayvanlar ve insanlar gebe kalamaz, su kaynakları ve ormanlar kurumaya başlar.

Hititler ülkedeki bu kaostan kurtulmak için Tanrı Telipinu'yu aramaya çıkarlar, ona kurbanlar keser, dualar ederler ama hiçbir şekilde tanrı Telipinu'yu bulamazlar.Diğer Tanrılardan yardım isterler. Hatti halkını kırmayan Güneş tanrısı Telipinuyu bulması için bir kartal görevlendirir. Kartal; "Yüksek dağların üzerinden süzülerek yükseldim, derin vadilerin içine daldım, denizin mavi dalgalarının üzerinden adeta sıyrırçasına geçtim ama yüce tanrı Telipinu'nun izine rastlayamadım" diyerek sonuç alamadan geri döner. Tanrı Telipinu kaybolmuştur.

Tam ümitler kesilmek üzereyken Tanrı Hannahanna bir arıyı görevlendirir. Arı kaybolan tanrı Telipinu'yu uyurken bulur ve sokarak uyandırır.Tanrı Telipinu sinirlenmesine rağmen; arı balından ikram ederekTanrı Telipinu'yu sakinleştirir ve ikna ederek ülkeye geri dönmesini sağlar ve tüm ülkede hayat yeniden normale döner.

TANRILARIN BİNEKLERİ “HURRİ VE ŞERRİ”

Hitit inancı ve mitolojisinin en büyük tanrısı kabul edilen Teşup’u taşıyan arabayı çeken kutsal ikiz boğaların adıdır. Boğalardan bir tanesi iyiliği, diğeri ise kötülüğü temsil eder ve baş tanrı Teşup hem iyiliğe hem de kötülüğe hükmeder.Yine rivayet odur ki nasıl 12 tanrı bir yıl içerisinde bulunan 12 ayı temsil ediyorsa; Hurri ve Şerri de gece ile gündüzü temsil etmektedir.

İLK OYUNCAK ÖRNEKLERİ

Oyun ve oyuncak tarihi, çok eski dönemlere uzanmakla beraber Hititler tarafından ayrı bir önem ve sanat haline getirilmiştir. Çocuk mezarlarında ulaşılan düdük misali ses çıkartan enstrümanların bulunuşu, o dönemdeki oyuncakların sadece oyun amaçlı olarak değil, aynı zamanda kötü ruhların gelmesini önleyici nesnelere olarak da kullanıldığını göstermektedir. Hititler tarafından topraktan, taştan, kemikten, kilden ve metalden yapılan çok sayıda çocuk oyuncakları günümüze kadar ulaşmıştır.

Bunlardan en ilginç olanları ise pimlerle birbirine eklem yerlerinden bağlanan insan ve hayvanlara ait robot oyuncaklardır. Eklem yerlerinden küçük pimlerle birbirine bağlanan bu robot oyuncaklar tıpkı insanlar ve hayvanlar gibi hareket ettiriliyordu.

BOĞAZKALE DOĞASI

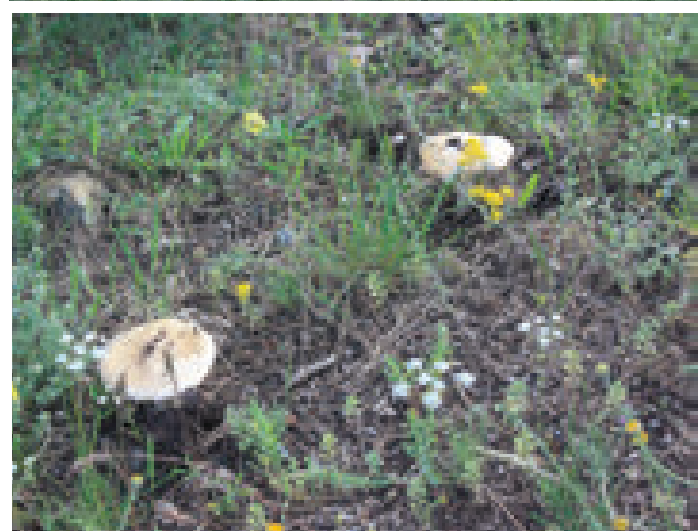
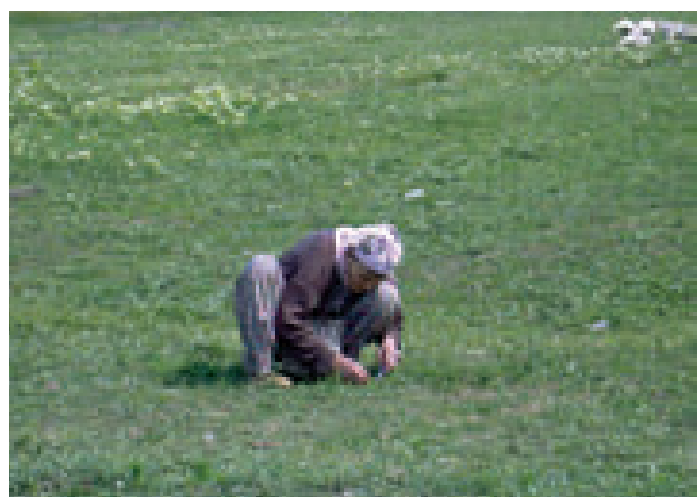
Boğazkale doğal güzellikleriyle de insanı etkileyen bir coğrafyaya sahiptir. Hititlerden günümüze suyu hiç eksilmeyen Budaközü Çayı ovaya hayat vermektedir. Yeşillikler içinde küçük şelalelerin olduğu Kayalıboğaz Kanyonu görülmeye değerdir. Burada bulunan Hoşur Şelalesi suyun kayaları oyması ile kendi formunu almıştır, ve mutlaka görülmesi gereken türüne az rastlanır bir doğa harikasıdır.

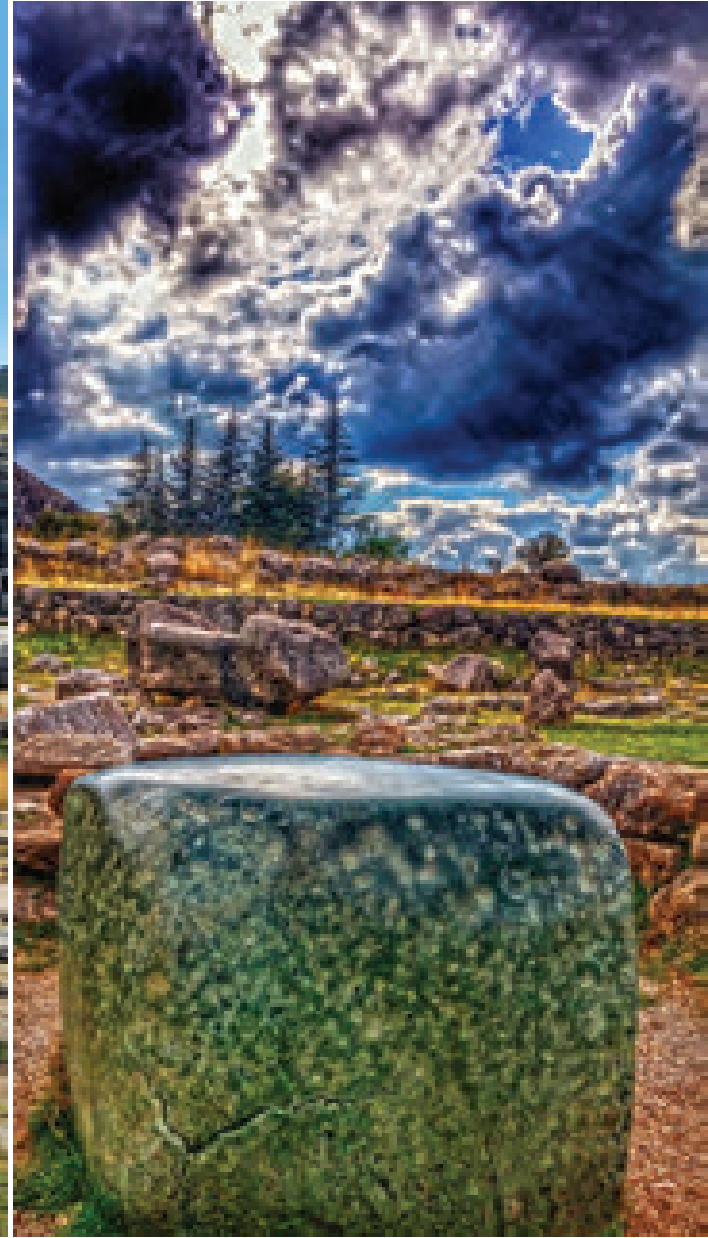
Bahar Hattuşa'da ayrı bir güzel olur.Çiğdemler, yaban sümbülleri Boğazkale'yi bir gelin gibi süsler. Meşe ormanlarında çeşit çeşit mantar toplayabilirsiniz. Göçmen kuşlar ve yaban çiçekleri ile Hattuşa büyüü bir yer halini alır.

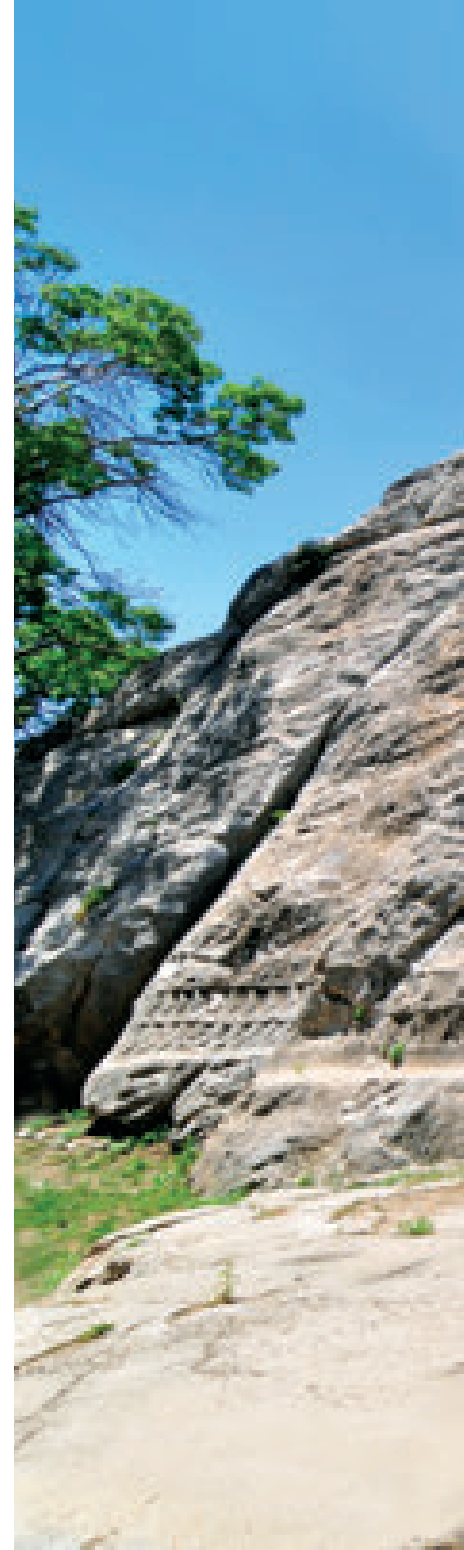
Yaz ayları ise Boğazkale (Hattuşa), ziyarete gelen turistlerle cıvılcıdır. Birçok ülkeden ve milletten ziyaretçilerini ağırlar Hattuşa... Küçük ve şirin ilçe Boğazkale hareket kazanır.Ören yerlerinde, çarşıda, sokakta yerli - yabancı turistler huzurlu ve güvenli bir şekilde gezerken kültürümüzü tanıma fırsatı bulurlar.

Yeşil taş, Büyük Tapınak'ta yer alır. Rengi ve cilalanmış parlak yüzeyi ile hemen dikkati çekmektedir. Halk arasında bu taş ile ilgili; gökten düştüğü, Mısır'dan gönderildiği, uzaylıların getirdiği gibi pek çok söylenti dolaşmaktadır. Bunların söylentilerin en yaygını ise bu taşa dokunarak tutulan dileklerin kabul olduğudur. Büyük Mabet'i gelen ziyaretçiler bu taşa dokunarak dilek tutar.

Tarihin ilk açık hava tapınağı Yazılıkaya sakin ve huzurludur. Sessizliğı taş ustasının çakısından çıkan sesler bozar. Ustanın başına toplanmış turistler, maharetli ellerde sadece bir çakı ile şekillenen küçük heykeltciğı izlemektedirler. Yöre gençleri için taş heykeltciliğı son derece önemli bir meslektir.

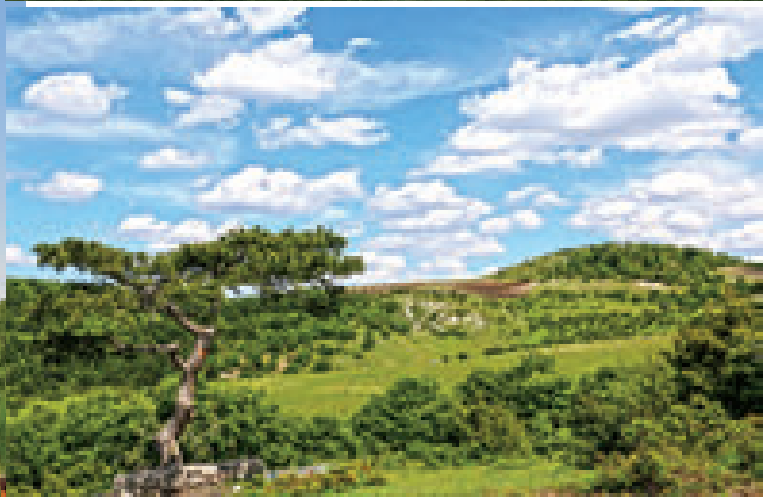

İbikçam Göleti
ve Mesire Alanı,
Çampınar Ormanları,
yaylaları ve
dağlardan gelen
tertemiz pınarlarıyla
doğaseverler için
doğa ile baş başa
kalınacak nadir
alanlardandır.

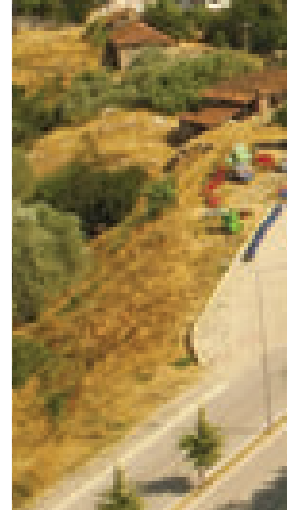

Höke Bağları'nın tarihinin Hititlere kadar uzandığı rivayet edilir. Burada yetişen doğal üzümler ve bu üzümlerden yapılan pekmezler bilenler için ayrı bir lezzete sahiptir. Eski yıllarda burada bağ bozumu şenliklerinin yapıldığı, cirit, güreş ve atıcılık müsabakalarının düzenlendiği dilden dile anlatılır. Eskisi kadar bakımlı ve geniş alanda olmasa da bu gün için yaklaşık 1000 dekar araziye yayılmış Höke Bağları hala varlığını sürdürmektedir.

Eğer Boğazkale'yi sonbaharda geziyorsanız sarının her tonunu görebilir, yabani olarak yetişen ahlat (yaban armudu), böğürtlen, alıç ve yaban eriği gibi doğal lezzetlerin tadına bakabilirsiniz. Meşe ağaçları yapraklarını dökmeden önce büyüleyici bir atmosfer sunar insanlara... Bu mevsimde özellikle de İbikçam Göleti görülmeye değer yerlerdendir...

Kış, kardan yorganını örter Hattuşa'nın üzerine... Daha uzun yıllar bahar kutlamaları yapacaktır bu şehir. Şimdi uyumak ve dinlenmek zamanıdır. Kristal berraklığındaki kışın her sabahında günün ilk ışıklarıyla uyanır Hattuşa. Şehrin en yüksek noktası Sfenksli Kapı'dan uzanıp giden vadiye doğru bacalarında dumanları tüten şehre, Höke Bağlarına, Budaközü vadisine selam verir baharın neşesi ve özlemiyle...

TARİHİ DULKADİROĞULLARI KONAKLARI

Şehir merkezine geldiğinizde, yaklaşık 400 yıllık tarihi geçmişe sahip Osmanlı Mimarisi niteliğindeki 2 adet konağın ihtişamıyla büyülenirsiniz. Söz konusu konaklar Dulkadiroğulları Beyliğine mensup Dölarstan ailesinden kalmıştır. 8000 m² alan üzerine kurulu tarihi konaklar bahçesi ile birlikte doğal bir görünüme sahiptir. Haremlik ve Selamlık şeklinde iki adet konak ve Türk hamamının yanı sıra geniş bir bahçeye sahiptir.

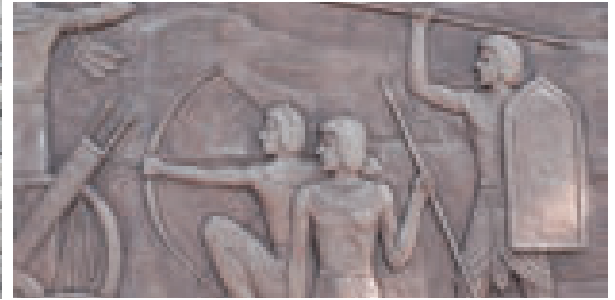
YÖRESEL EL SANATLARI EVİ

İlçe merkezinde inşa edilen ev, yörenin unutulmaya yüz tutmuş tarihi dokusuna uygun bir mimari tarzda inşa edilmiştir. İlçemizde yaşayan kadınlara meslek edindirme adına yöresel el sanatlarına yönelik kurslar düzenlenmektedir. Halk Eğitim Merkezi'ni gezerek üretim sürecini gözlemleyebilir, bizzat üretime katılabilir, eserlerden alış veriş yapabilirsiniz. Kafeteryasında ziyaretçilere; yöresel yemekler ve Türk kahvesi sunulmaktadır. Aynı zamanda sanatsal faaliyetler için de kullanılan merkezde zaman zaman sergiler açılmaktadır.

Boğazkale şehir meydanı doğal bir görünüme sahip olup, küçük şirin dükkanları, dar sokakları, kır kahvelerini andıran kahvehaneleri, meşe odunu kullanılan ekme fırını, butik otelleri, sit alanı üzerindeki yıkılmaya yüz tutmuş evleri ile oldukça otantik bir görüntü sergilemektedir.

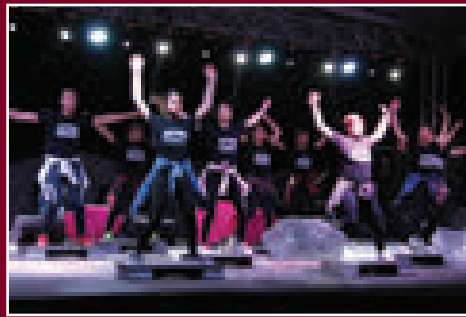
Ayrıca şehir meydanında bulunan Hitit Anıtı şehrin sembollerinden birisi olup, dört bir tarafında Hitit figürlerinden oluşan kabartmalar ile Hititçe yazı ve semboller buranın bir Hitit kenti olduğunu tüm dünyaya haykırmaktadır.

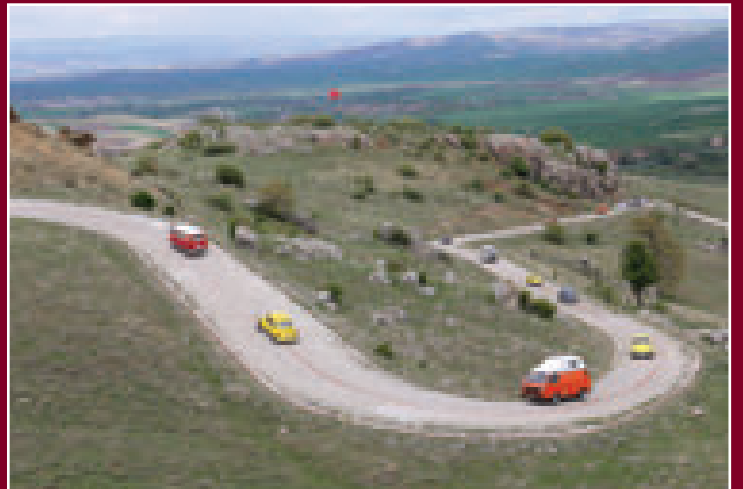

ŞEHİR ANITLARI

Barışın şehri Hattuşa'nın hemen girişinde bulunan "Kadeş Barış Anıtı" Boğazkale Kaymakamlığı tarafından Kadeş Barışına atfen yaptırılmıştır. Barış şehri Hattuşa gelen ziyaretçilerini Barış Anıtıyla karşılamaktadır. Girişten Hattuşa'ya giderken şehir meydanında bulunan anıtta Hattuşa ve Yazılıkaya'da bulunan çeşitli figürler resmedilmiştir.

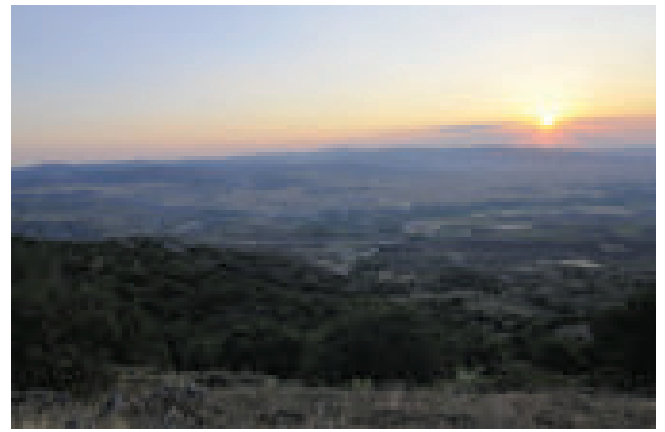

İBİKÇAM GÖLETİ VE MESİRE ALANI

İbikçam Göleti Mesire Alanı ve Japon Bahçesi ilçe merkezine 4 km mesafededir. Meşe ormanları ile Gölet iç içe geçmiş şekilde büyüleyici bir doğal güzelliğe sahiptir. Göletteki Japon balıklarını seyredebilir, eşsiz bir doğa yürüyüşü ve piknik yapabilirsiniz. Çocuklarınızı güvenle oyun parkına bırakarak salıncaklarda ve banklarda oturup göleti izlerken günün tüm yorgunluğunu ve stresini üzerinizden atabilirsiniz. Aynı zamanda Hitit Yürüyüş Parkurları ; "Hattuşa – Gölet – Çampınar - İbikçam – Yazır Vadisi" rotasını kullanacak olan doğa tutkunları için dinlenme ve konaklama amaçlı bir kamp alanı niteliğindedir.

YILDIZ TEPESİNDE GÜN BATIMI

Yazılıkaya Açık Hava Tapınağı'nın bulunduğu dağın doruk noktasında yer alan Yıldız Tepe den uzayıp giden ovayla birlikte Hattuşa manzaralı gün batımını izlemek günün bütün stresini alıp götürmektedir. Ayaklarınızın altında antik kent Hattuşa ve kızılın her tonuna bürünen dağlar ve çalılıkların arasında günün son şarkılarını söyleyen karatavukların eşliğinde eşsiz gün batımının tadını çıkarabilirsiniz. Rivayet odur ki Hitit Kralları da bu tepeden gün batımını izlerlermiş...

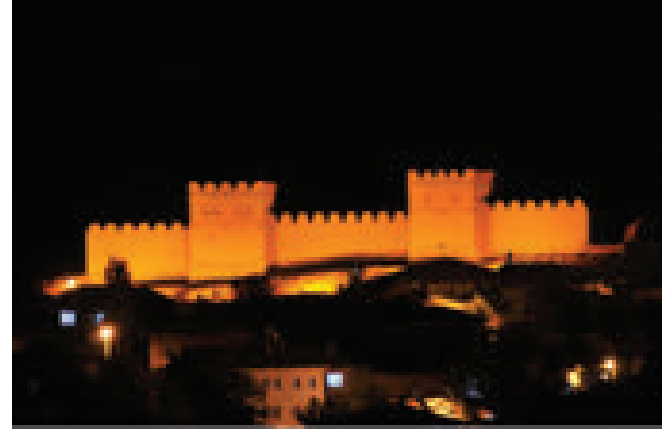

HİTİT YÜRÜYÜŞ PARKURLARI

Hitit kentlerini birbirine bağlayan yollarından oluşan bir parkurdur. Hattuşa – Alacahöyük – Şapinuva arası alternatif güzergahlarla birlikte 385 km yürüyüş parkuru ile 406 km bisiklet parkuru mevcuttur. Tematik özelliği ağır basan Hitit Yollarında tarih ve doğanın iç içe geçtiği gizemli bir yolculuk doğa tutkunlarını beklemektedir. Parkurun en dikkat çekici ayağı hiç kuşkusuz Boğazkale ilçesi sınırlarındadır. "Hattuşa – Kayalıboğaz Kanyonu – İbikçam Göleti – Çampınar Ormanları - İbikçam Mezrası – Yazır Vadisi – Yazır Köyü – Boğazkale İlçe Merkezi – Yazılıkaya – Yıldız Tepesi - Höke Bağları" macera severler tarafından en çok tercih edilen parkur olup yaklaşık 40 km civarındadır.

HİTİT SURLARI

Hattuşa Örenyeri girişinde, Çukur Harman mevkiinde bulunan Hattuşa Kent Suru orijinaline sadık olarak yapılmış etkileyici yapılardandır. Ayrıca surun bulunduğu Çukur Harman mevki önemli organizasyonların yapıldığı, karavan ve çadırların kurulabildiği doğal bir kamp alanıdır.

Kybele; Phrygian fertility goddess

Çiğdem Pilavı

YÖRESEL LEZZETLER

Yöre mutfağı kendine has özellikler taşımakta olup bahar aylarında çıkan madımak, çiğdem pilavı, meşe mantarı, kaz pilavı, keşkek, çatal aşı, mantı, testi kebabı, üzüm pekmezi, doğal kuşburnu, arabaşı çorbası ve birlikte yenilen özel hamuru yörenin tadılması gereken lezzetlerinin başında gelmektedir. Ayrıca ilçeye gelen turistler sipariş üzerine bazı işletmelerde yapılan deneysel Hitit Mutfağından lezzetler tadabilirler.

HATTUŞA KAZILARI TARİHÇESİ

Hattuşa, 1834 yılında Fransız gezgin ve arkeolog Charles Texier tarafından keşfedilmiştir. Charles Texier, Boğazköy'de 10 gün kalıp harabelerin ölçümünü ve kent planını çıkarmıştır. Bu sürede Texier'i en çok etkileyen Yazılıkaya'daki kabartmalar olmuştur. Charles Texier, Boğazköy'de gördüğü eserlerden çok etkilenir ve Boğazköy adını bütün dünyaya duyurur.

Anadolu ve Suriye'de benzer kabartmaların bulunmasıyla bilim adamlarını Boğazköy'e akın etmeye başlar. 1893-1894 yıllarında Ernest Chantre tarafından ilk kazı çalışmaları başlar. Bu kazıda çivi yazılı tabletler gün ışığına çıkarılmıştır.

Boğazköy'de bulunan çivi yazılı tabletler, Assur uzmanı Hugo Winckler'in dikkatini çekmiştir. Theodor Makridi ile 1905'de bir keşif gezisi yapıp daha sonra da 1906'da kazıya başlamışlardır. Asur uzmanı Hugo Winckler burasının Hititlerin başkenti Hattuşa olduğunu okumasıyla Hitit tarihi aydınlanmaya başlamıştır.

1911-1912 yıllarında I. Dünya Savaşı'nda kazı çalışmalarına devam edilmiş fakat daha sonra I. Kurtuluş Savaşı sebebiyle kazı durmuştur.

I.Dünya Savaşının ardından, 1931 yılında Alman Kurt Bittel başkanlığında yeni bir kazı dönemi başlamıştır.

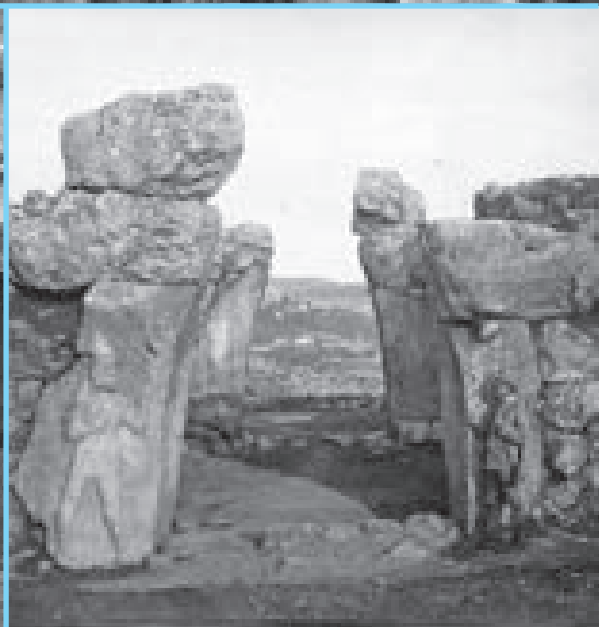
1931 – 1939 yılları arasında II. Dünya Savaşının patlak vermesiyle verilen aradan sonra 1952 yılında Kurt Bittel yönetimindeki kazı tekrar başlamıştır.

1978- 1993 yılları arasında Peter Neve yönetimindeki kazılar Yukarı şehir' de yapılmıştır. Bulunan pek çok tapınak ile Hattuşa'nın Tanrıların ve Tapınakların da başkenti olduğu anlaşılmıştır.

1994-2005 yıllarında Jurgen Seeher kazı çalışmaları yapmıştır. 2006 yılından günümüze kadar Andreas Schachner başkanlığında kazı çalışmaları devam etmektedir.

1986 yılında Unesco tarafından Dünya Kültür Mirası listesine girmiştir. 1988 yılında ise Boğazköy- Alacahöyük "Milli Park" ilan edilmiştir.

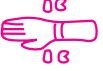

Bazı Önemli Hiyerogliflerin Anlamları

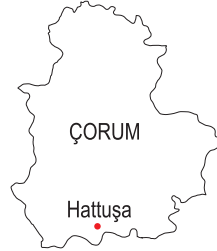
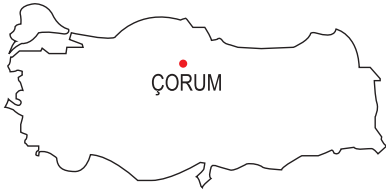
	“Tanrı”		“Dağ”
	“Büyük”		“Kutsal Dağ”
	“Kral”		“Irmak”
	“Büyük Kral”		“Yer”
	“Büyük Kraliçe”		“Gök”
	“Kral oğlu, Prens”		“Fırtına Tanrısı”
	“Kent”		“Göğün Fırtına Tanrısı”
	“Ülke”		“Güneş”
	“Kahraman”		“Güneş Tanrısı”
	“Kale”		“Erkek” (okunuşu ziti)
			“Kadın, dişi”

Bazı Önemli Hiyerogliflerin Anlamları

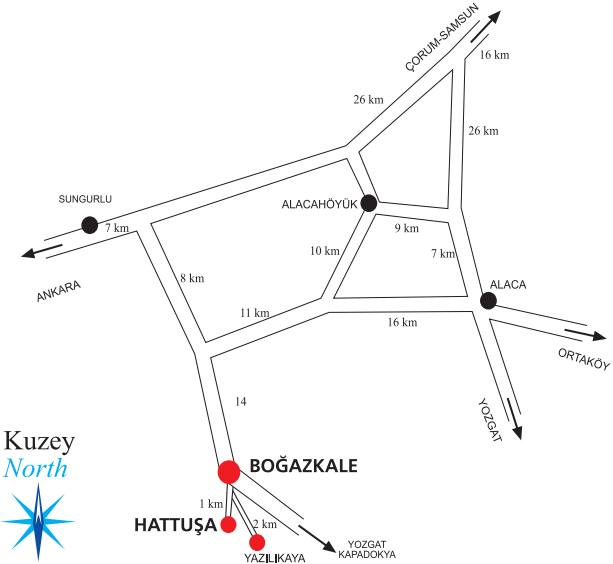
	“Çocuk, Oğul”		Tuthaliya
	“Kız Çocuk, Kız”		Şuppiluliuma
	“Sevmek, Sevgili”		Murşili
	“Çatışma”		Muwatali
	“İyilik”		Hattuşili
	“Bağ, Asma, Şarap”		Urhi-Teşip (II. Murşili)
	“Ben”		Malnigalal
	“Katip, Tablet”		Danuhepa
	“Araba Sürücüsü”		Puduhepa
	Hayat		Arnuwanda

ULAŞIM / Transportation

Boğazkale - Alaca Höyük	35 km
Boğazkale - Çorum	87 km
Boğazkale - Ankara	203 km
Boğazkale - Yozgat	45 km
Boğazkale - Kapadokya	210 km
Boğazkale - Samsun	254 km

İletişim Bilgileri

Boğazkale Kaymakamlığı

BOĞAZKALE / ÇORUM / TÜRKİYE

Tel: 0 364 452 20 01 • Fax : 0 364 452 21 23

E-Mail: bogazkale@icisleri.gov.tr • Web: www.bogazkale.gov.tr